

Jacek Kotuła
Zielona Góra

OTWARTA I ZAMKNIĘTA OPIEKA ZDROWOTNA W ZIELONEJ GÓRZE W LATACH 1945-1989

Wprowadzenie

Opieka zdrowotna jest istotnym elementem polityki każdego państwa, obejmującym zarówno powszechność i dostępność świadczeń zdrowotnych, jak również zasady finansowania systemu ochrony zdrowia. Finansowanie opieki zdrowotnej jest bezpośrednio związane z przyjętym przez państwo systemem organizacji ochrony zdrowia. System ochrony zdrowia obejmuje wszelkie dążenia państwa do promowania, odtwarzania i utrzymania zdrowia. Tworzą go instytucje, organizacje i ludzie oraz zasoby materialne i niematerialne ukierunkowane na działania zdrowotne. W skład zasobów systemu ochrony zdrowia wchodzi: obywatele będący pacjentami oraz personel służby zdrowia, całe struktury jednostek służby zdrowia, szkoły kształcące personel medyczny, władza centralna i terytorialna opłacająca realizację zadań zdrowotnych prowadzonych przez jednostki organizacyjne służby zdrowia. Wydatki na opiekę zdrowotną stanowią inwestycję państwa i jako takie w socjalizmie miały wpływać na poprawę zdrowia robotnika i obywatela, który jedynie zdrowy mógł uczestniczyć w powiększaniu dochodu narodowego i rozwijać wszelkie dziedziny gospodarki narodowej.

Nadrzędnym celem systemu ochrony zdrowia była stała poprawa zdrowia populacji oraz zwiększenie dostępności do instytucji opieki zdrowotnej, a za ich pośrednictwem do lekarzy i personelu medycznego. Rozszerzenie bezpłatnej opieki zdrowotnej na coraz szersze grupy społeczne doprowadziło w schyłkowym okresie socjalizmu do objęcia stałą bezpłatną opieką zdrowotną całego społeczeństwa, a realny spadek środków przeznaczonych na finansowanie opieki zdrowotnej, poprzez zwiększanie obowiązków, rozszerzanie zakresu świadczeń zdrowotnych i liczby ludności uprawnionej do korzystania z opieki zdrowotnej wraz z brakiem dodatkowych środków finansowych na realizację zwiększonej liczby zadań doprowadzał do zapaści sektora służby zdrowia.

Okres działań wojennych oraz wysiedlenie Niemców z terenów Zielonej Góry bezpośrednio po ich zakończeniu wpłynął na radykalny spadek liczby lekarzy i na konieczność organizowania opieki zdrowotnej od podstaw. Lekarze niemieccy bądź wyjechali za Odrę i Nysę Łużycką, bądź zostali deportowani do Rosji. Przybyli do Zielonej Góry polscy lekarze rozpoczęli działania zmierzające do zabezpieczenia opieki zdrowotnej mieszkańcom miasta. Zniszczenia wojenne wynikające z funkcji miasta, które pełniło podczas wojny rolę bezpośredniego zaplecza frontu, oraz zniszczenia i przeznaczenie na cele wojskowe budynku szpitala przy ulicy Wazów wpływały na olbrzymie trudności w zabezpieczeniu potrzeb zdrowotnych mieszkańców. Trudności spowodowane były między innymi brakiem sprzętu medycznego, bielizny operacyjnej, pościelowej, łóżek i innych podstawowych urządzeń szpitalnych¹. Większość urządzeń i sprzętu medycznego zagrabili lub zdewastowali Rosjanie po wyzwoleniu miasta². Znaczną część pozostałego po Sowietach drobnego sprzętu chirurgicznego, którego nie zdążyli zabrać ze sobą, przejął i wywiózł do Poznania Urząd Bezpieczeństwa Publicznego³.

W latach 1945-1989, w opiece zdrowotnej główną rolę pełniły zakłady otwartej i zamkniętej opieki zdrowotnej.

Otwarta opieka zdrowotna

Zakłady otwartej opieki zdrowotnej zmierzały do poprawy stanu zdrowia ludności oraz warunków sanitarnych środowiska, do wczesnego wykrywania i zapobiegania chorobom oraz obejmowania świadczeniami osób zgłaszających się w ambulatorium i obłożnie chorych, pozostających w domu. Zakłady otwartej opieki zdrowotnej zapewniały opiekę nad osobami zamieszkałymi na wyznaczonym terenie, zgodnie z rejonizacją, oraz określonym grupom ludności, na przykład: w przychodniach przemysłowej służby zdrowia, przychodniach dla studentów, przychodniach przy zakładach pracy nieobjętych opieką przemysłowej służby zdrowia, w szkołach i przedszkolach. W zakładach otwartej opieki zdrowotnej wyróżniano zakłady podstawowej opieki zdrowotnej i zakłady specjalistycznej opieki zdrowotnej. Obejmowały one trzy stopnie referencyjności: rejonowy, obwodowy i wojewódzki. Do zakładów otwartej opieki zdrowotnej zaliczało się: przychodnie, ośrodki zdrowia, punkty zdrowia, punkty felcerskie oraz ambulanse stomatologiczne.

¹ R. Szwabowski, *Służba zdrowia w Zielonej Górze w latach 1945-1994*, rękopis pracy magisterskiej, Zielona Góra 1994, s. 36.

² H. Szczegóła, *Odbudowa służby zdrowia w mieście po II wojnie światowej (1945-1952)*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze (1945-2015)*, Zielona Góra 2015, s. 50.

³ *Ibidem*, s. 50.

W latach 40. XX wieku zakłady opieki zdrowotnej podlegały administracji państwowej, kongregacjom zakonnym, zakładom spółdzielczym rekrutującym lekarzy i lekarzy dentyków. Istniała także prywatna praktyka lekarska i lekarsko-stomatologiczna. W latach 1950-1989 zgodnie z modelem Siemaszki cała służba zdrowia została upaństwowiona, a jej finansowanie pochodziło z budżetu państwa, za wyjątkiem prywatnych i spółdzielczych gabinetów oraz przychodni lekarskich i lekarsko-dentystycznych.

W połowie 1944 roku w mieście pozostało tylko trzech lekarzy⁴: dr Hermann Schubert dentyś, który pełnił również obowiązki chirurga, dr Fisher i dr Friedrich Brucks, pełniący obowiązki lekarza miejskiego i powiatowego⁵. Doktor Brucks wraz z robotnikiem Alfredem Kunzelem i byłym komunistą Karlem Laube zawiązali 14 lutego 1944 roku komitet kapitulacyjny i złożyli kapitulację miasta armii sowieckiej. Po kapitulacji dr Brucks został deportowany do Rosji i tam wszelki ślad po nim zaginął⁶.

W okresie bezpośrednio powojennym otwarta opieka zdrowotna w mieście opierała się na rejonach lekarzy domowych⁷, jednym ośrodku zdrowia i ubezpieczalni społecznej⁸.

Zarówno w okresie wojny, jak również w 1945 roku okupant niemiecki oraz władze rosyjskie pozbawiały ludność polską regularnej opieki lekarskiej. Obowiązywała wówczas zasada, że ciężko chory musi umrzeć. Opieki lekarskiej były również pozbawione kobiety ciężarne, rodzące matki i małe dzieci. Stawiało to przed systemem opieki zdrowotnej podstawowe zadania objęcia opieką profilaktyczną i leczniczą w pierwszej kolejności dzieci, kobiet ciężarnych i ciężko chorych mieszkańców miasta. Bezpośrednio po II wojnie światowej liczba lekarzy w Zielonej Górze spadła do zera. Niemieccy lekarze ewakuowali się za linię Odry i Nysy albo zostali zesłani do Rosji. Dopiero napływający do Zielonej Góry polscy lekarze mogli zająć się opieką nad mieszkańcami miasta. Jako pierwsi przybyli do miasta Wanda i Tadeusz Serafiński. Zarejestrowali się w 25 lipca 1945 roku i zajęli mieszkanie byłego niemieckiego lekarza przy ul. Żeromskiego. Doskonała lokalizacja sprawiła, iż mogli natychmiast uruchomić gabinet lekarski, obejmując opieką napływających do miasta nowych mieszkańców.

Rozporządzeniem Kierownika Resortu Pracy, Opieki Społecznej i Zdrowia w sprawie organizacji tymczasowej rady ubezpieczalni społecznej 1 października 1945 roku utworzono w Zielonej Górze Dyрекcję Okręgową Ubezpieczalni Społecznej, której

⁴ Por. *ibidem*, s. 49.

⁵ T. Dzwonkowski, *Służba zdrowia w Zielonej Górze do 1945 roku*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegółka, *op. cit.*, s. 11-46.

⁶ *Ibidem*, s. 46.

⁷ Por. J. Fijałek, *Główne etapy i cechy rozwoju podstawowej opieki zdrowotnej w Polsce*, „Zdrowie Publiczne” 1986, t. 97, nr 8, s. 333-339. Por. H. Szczegółka, *op. cit.*, s. 55.

⁸ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40.

siedziba znajdowała się przy ulicy Sikorskiego 6⁹. Dyrektorem ubezpieczalni został Kazimierz Matecki, a naczelnym lekarzem dr Marian Mielnik¹⁰. Ubezpieczalnia Społeczna w Zielonej Górze obejmowała swoim zasięgiem sześć powiatów, odgrywając główną rolę w zapewnieniu podstawowej opieki zdrowotnej oraz pokrywając koszty leczenia szpitalnego swoich podopiecznych do wysokości 200-250 złotych¹¹. Wielu chorych nie było objętych ubezpieczeniem, w związku z czym byli zobowiązani do samodzielnego pokrywania opłat za leczenie. Dla ich wsparcia w mieście w 1945 roku powstały placówki Polskiego Czerwonego Krzyża i Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, które zatrudniały własnych lekarzy. W 1949 roku placówka PCK przekształciła się w stację pogotowia ratunkowego, najpierw powiatową, a następnie wojewódzką¹².

W 1945 roku Miejski Wydział Zdrowia zorganizował Miejską Przychodnię Opieki. Znajdowały się w niej trzy poradnie i gabinet zabiegowy. Przychodnia usytuowana była w budynku mieszkalnym przy ulicy Generalissimusa Stalina 18 (obecnie aleja Niepodległości 18)¹³. Trudności lokalowe oraz braki ekonomiczne nie pozwalały w początkowym okresie na inwestycje budowlane w służbie zdrowia. Dlatego większość placówek medycznych zlokalizowana była w istniejących i adaptowanych obiektach mieszkalnych i administracyjnych¹⁴. Wygospodarowane w budynku pomieszczenia służyły za gabinety lekarzy różnych specjalności. W przychodni mieściły się poradnia zdrowia psychicznego oraz – znajdujący się w gabinecie chorób ogólnych – gabinet chorób wewnętrznych. Gabinety chirurgiczny, ortopedyczny, chirurgii dziecięcej, laryngologiczny i urologiczny mieściły się na terenie szpitala przy placu Wielkopolskim 4. Dziennie w gabinetach przyjmowano ponad 150 osób¹⁵. Przy ulicy Karola Marksa znajdował się gabinet fizykoterapii¹⁶.

W październiku 1945 roku utworzono Powiatowy Ośrodek Zdrowia. Głównym lekarzem ośrodka był dr Kazimierz Krajewski¹⁷. W 1947 roku Powiatowy Ośrodek Zdrowia zatrudniał siedmiu lekarzy domowych, ośmiu specjalistów i trzech denty-

⁹ Zob. K. Badach-Rogowski, *Historia Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze*, Biuletyn Informacyjny Okręgowej Izby Lekarskiej w Zielonej Górze „Doktor”, Zielona Góra 2011, t. 102, nr 4, s. 13-14.

¹⁰ H. Szczegółą, *op. cit.*, s. 55.

¹¹ *Ibidem*.

¹² R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40.

¹³ Archiwum Państwowe Zielona Góra, Biuro Wojewódzkiej Rady Narodowej [dalej: APZG, BWRN], Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Protokół z przeprowadzonej lustracji poradni i gabinetów w Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej w Zielonej Górze, k. 110.

¹⁴ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 31.

¹⁵ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Protokół z przeprowadzonej lustracji..., k. 110.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ H. Szczegółą, *op. cit.*, s. 55.

stów¹⁸. Pod koniec 1947 roku na skutek narastających represji władz dr K. Krajewski był zmuszony do opuszczenia Zielonej Góry. Jego świadectwa z obdukcji wykonanych po pobiciach osób przesłuchiowanych przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Wewnętrznego stanowiły dla władz zagrożenie ideologiczne¹⁹.

Pod koniec 1945 roku w Zielonej Górze powstały przychodnie zdrowia organizowane przez zakłady pracy: PKP, Polską Wełnę, Zastal. Również wojsko i resort spraw wewnętrznych posiadały swoje własne poradnie (oraz szpital przy ul. Wazów)²⁰.

Pod koniec 1948 roku na terenie Zielonej Góry znajdowały się dwa ośrodki zdrowia: jeden obwodowy, a drugi gminny. Ponadto na terenie powiatu znajdowały się punkty sanitarne po zlikwidowanych ośrodkach zdrowia, które obsługiwane były przez pielęgniarki dyplomowane²¹. Otwarta opieka zdrowotna w mieście stanowiła trwałą, sukcesywnie rozwijający się element służby zdrowia²².

Dzięki szybko rozwijającym się placówkom służby zdrowia w mieście oraz prowadzonym przez nie akcjom profilaktycznym, między innymi szczepieniom ochronnym, znacznie poprawiał się stan zdrowia mieszkańców miasta i powiatu²³.

Tabela 1. Liczba zakładów opieki zdrowotnej w Zielonej Górze w latach 1945-1989

Wyszczególnienie	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989
Szpital	3	3	3	3	1	2	1	1	1	1
Przychodnie służby zdrowia	0	0	19	22	19	26	36	30	33	34
Spółdzielcze przychodnie służby zdrowia	0	0	0	2	2	2	2	3	3	3
Przemysłowe przychodnie służby zdrowia	0	0	0	12	9	14	12	11	13	13

Źródło: Obliczenia własne na podstawie roczników statystycznych GUS, R. Szwabowski, Służba zdrowia w Zielonej Górze w latach 1945-1994, rękopis pracy magisterskiej, Zielona Góra 1994, s. 14.

W tabeli 1 przedstawiono stan liczbowy poszczególnych zakładów opieki społecznej służby zdrowia znajdujących się w Zielonej Górze w latach 1945-1989. W 1950 roku istniały w mieście 3 przychodnie. W 1955 roku w województwie zielonogórskim funkcjonowały: 1 przychodnia wojewódzka, 17 przychodni obwodowych, 3 przychodnie

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ Por. *ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

²¹ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 45.

²² J. Fijałek, *op. cit.*, s. 333.

²³ H. Szczegółka, *Szpital Wojewódzki w latach 1952-1974*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegółka, *op. cit.*, s. 64.

rejonowe, 48 ośrodków zdrowia i 95 wiejskich punktów felczerskich²⁴. Podstawowe zmiany w tym okresie dotyczyły zamiany dojazdowych punktów felczerskich na stacjonarne punkty felczerskie i ośrodki zdrowia z pełną obsadą lekarsko-pielęgniarską na wsi²⁵. Społeczna służba zdrowia wspomagana była przez dwie, a od 1980 roku przez trzy spółdzielcze przychodnie służby zdrowia²⁶. W Zielonej Górze nie funkcjonowała żadna spółdzielcza przychodnia lekarska.

W 1950 roku, po zmianie administracyjnej związanej z powstaniem województwa zielonogórskiego, doszło do przekazania niektórych budynków służby zdrowia w Zielonej Górze na cele Urzędu Bezpieczeństwa Państwowego (dalej: UB) i Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KW PZPR)²⁷.

Od 1955 roku przy ulicy Generalissimusa Stalina 18 w miejscu miejskiej przychodni utworzono Wojewódzką Przychodnię Specjalistyczną²⁸. Została ona powołana przede wszystkim do prowadzenia działań konsultacyjnych dla poradni specjalistycznych przychodni obwodowych oraz do pełnienia funkcji organizacyjno-metodycznych²⁹. Z uwagi na trudne warunki lokalowe przeniesiono przychodnię na II i III piętro Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz przyznano pomieszczenia w szpitalu przy ulicy Wazów (po poliklinice UB)³⁰. W Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej zamierzano utworzyć dodatkowo poradnię onkologiczną z pracownią cytologiczną i gabinetem naświetlań radiologicznych. Trudne warunki lokalowe dotyczyły również Wojewódzkiej Przychodni Stomatologicznej, która w miejskiej przychodni obwodowej, znajdującej się w budynku przy ulicy Małgorzaty Fornalskiej 8³¹, dzieliła gabinet z przychodnią reumatologiczną i chorób tarczycy³².

Jednym z zadań otwartej opieki zdrowotnej było udzielanie pacjentom porad domowych³³.

²⁴ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Ocena działalności w służbie zdrowia w lecznictwie otwartym, k. 30

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Protokół z przeprowadzonej lustracji poradni i gabinetów, k. 112.

²⁷ H. Szczegóło, *Odbudowa służby...*, s. 56. Por. R. Zaradny, *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945-1975*, Zielona Góra 2009, s. 221. Dla celów społecznej służby zdrowia udało się uratować jedynie klinikę dra Friedricha Brucksa. Komisja Kwaterunkowa Miejskiej Rady Narodowej podjęła decyzję, aby zwolniony przez klinikę budynek przekazać Wojewódzkiemu Urzędowi Bezpieczeństwa Publicznego na klinikę i poliklinikę.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ M. Miśkiewicz, K. Karpińska, M. Życka, *Ocena stanu i rozwoju otwartej opieki zdrowotnej specjalistycznej w latach 1964-1966*, „Zdrowie Publiczne” 1988, nr 4, s. 321-332.

³⁰ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Protokół z przeprowadzonej lustracji..., k. 112.

³¹ *Ibidem*, k. 110.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, k. 34.

W 1955 roku w Zielonej Górze została zabezpieczona pomoc w dni świąteczne w postaci dyżurów lekarskich w poradniach rejonowych³⁴. W Wojewódzkiej Poradni Przeciwgruźliczej została zorganizowana akcja wczesnego wykrywania zmian gruźliczych, podczas której przebadano 8760 osób za pomocą zdjęć radiologicznych małowobrazkowych. Powiększono również liczbę punktów szczepień przeciw gruźlicy z 14 do 18 oraz otwarto poradnie konsultacyjne: ortopedyczną i laryngologiczną³⁵.

W 1949 roku powstała Powiatowa Stacja Pogotowia Ratunkowego, która w 1955 roku przekształciła się w Wojewódzką Stację Pogotowia Ratunkowego. Na wyposażeniu pogotowia pozostawało 35 karetok pogotowia. Były one wykorzystywane przez 24 godziny na dobę do ustawicznie wzrastającej liczby wyjazdów³⁶.

W latach 50. XX wieku, mimo niewielkiego wzrostu liczby godzin przepracowanych przez lekarzy, wzrastała liczba udzielonych porad, zarówno w lecznictwie podstawowym, jak również specjalistycznym. Średnioroczny przyrost liczby udzielonych świadczeń zdrowotnych wynosił w lecznictwie otwartym 50-100%. W 1954 roku udzielono 1 946 000 porad lekarskich, a w pierwszej połowie 1955 roku - 1 127 000 porad³⁷. Największy progres zanotowała Wojewódzka Przychodnia Specjalistyczna (dalej: WPS), w której w 1954 roku udzielono 166 675, a w pierwszym półroczu 1955 roku - 153 717 porad³⁸. Zwiększenie liczby porad specjalistycznych wynikało w głównej mierze z kierowania większej liczby pacjentów przez felczerów i lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej (dalej: POZ) do leczenia specjalistycznego³⁹. W strukturze organizacyjnej WPS znajdowały się: poradnia „K”, gabinet ginekologiczny, gabinet dla kobiet ciężarnych, poradnia chirurgiczna, poradnia skórno-wenerologiczna, poradnia chorób wewnętrznych, poradnia okulistyczna, poradnia laryngologiczna, poradnia neurologiczna, poradnia stomatologiczna, poradnia chorób tarczycy, poradnia przeciwreumatyczna, poradnia zdrowia psychicznego i poradnia higieny pracy⁴⁰.

W WPS znajdowały się ponadto: gabinet stomatologiczny, który dzielił pomieszczenie z poradnią chorób tarczycy i poradnią przeciwreumatyczną. Poradnie mieściły się przy ulicy Małgorzaty Fornalskiej 8⁴¹.

W przychodni rejonowej przy ulicy Generalissimusa Stalina 18 zlokalizowane były: gabinet zdrowia psychicznego WPS, poradnia higieny pracy WPS i poradnia

³⁴ *Ibidem*, k. 35.

³⁵ *Ibidem*, k. 41.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, k. 32.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, k. 33.

⁴⁰ APZG, BWRN, KZ WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Protokół z lustracji pomieszczeń poradni Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej w Zielonej Górze, 26 IV 1955 r., k. 110-112.

⁴¹ *Ibidem*.

chorób wewnętrznych WPS⁴². Gabinet chirurgii, chirurgii dziecięcej, ortopedyczny, urologiczny i laryngologiczny znajdowały się w pomieszczeniach szpitala numer 2 przy placu Wielkopolskim 4. Gabinet urologiczny zlokalizowany był w sali opatrunkowej przy bloku operacyjnym⁴³.

Poradnia laryngologiczna znajdowała się przy oddziale laryngologicznym na I piętrze, w pomieszczeniu, w którym przeprowadzane były zabiegi laryngologiczne⁴⁴.

W 1967 roku otwarta opieka zdrowotna powiększyła się o budynek po dawnym szpitalu Sióstr Elżbietanek, przy placu Wielkopolskim 4, który szpital wojewódzki przekazał na pomieszczenia Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej⁴⁵.

W latach 70. XX wieku w Zielonej Górze systematycznie rosła liczba przychodni zakładowych i lekarzy szkolnych. Wzrastała również liczba gabinetów lekarskich w otwartej opiece zdrowotnej. Zanotowano wówczas w mieście odpływ 26 osób średniego personelu medycznego z lecznictwa szpitalnego do lecznictwa otwartego, w którym praca odbywała się jednozmiannowo⁴⁶. Niestety przy wysokim przyroście naturalnym (przyrost średnioroczny o ponad 1000 noworodków, a w 1969 roku nawet 2236⁴⁷), ogromne potrzeby w zakresie ochrony zdrowia nie mogły być prawidłowo zabezpieczone⁴⁸. Od 1971 roku podstawowa opieka zdrowotna w Zielonej Górze realizowana była przez ogólne i pediatryczne rejony lekarskie oraz przez poradnie dla kobiet i poradnie stomatologiczne. W wiejskich ośrodkach zdrowia podstawowej opieki zdrowotnej udzielali głównie felczerzy w punktach felcerskich, następnie lekarze mający głównie przygotowanie w dziedzinie medycyny ogólnej oraz lekarze dentyści⁴⁹. W latach 70. XX wieku w skład przychodni rejonowych, obwodowych, wojewódzkich, przyszpitalnych, przemysłowych i studenckiej służby zdrowia wchodziły następujące poradnie: chirurgiczna, przeciwgruźlicza, skórno-wenerologiczna, onkologiczna, reumatologiczna, okulistyczna, laryngologiczna, neurologiczna, zdrowia psychicznego i stomatologiczna. W lecznictwie otwartym, stanowiącym masowe zabezpieczenie zdrowotne ludności, następował w tym okresie nieustanny rozwój.

Na podstawie zarządzenia numer 74/75 1 listopada 1975 roku doszło do połączenia otwartej i zamkniętej opieki zdrowotnej w mieście. Skutkiem tej decyzji dział POZ w mieście został włączony w strukturę Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego (dalej: WSZ). Włączenie POZ do WSZ spowodowało określenie schematu trójpoziomowego w referencyjności placówek służby zdrowia. Za pierwszy poziom referencyjności uzna-

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*. Por. *Ochrona zdrowia 1971*, red. A. Junak, Warszawa 1972, s. VIII.

⁴⁶ H. Szczegółka, *Odbudowa służby...*, s. 74.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 67.

⁴⁹ *Ibidem*; J. Kotuła, *Rozwój lecznictwa stomatologicznego w Zielonej Górze w latach 1945-1989*, rozprawa doktorska, Łódź 2016, s. 335-346.

wano przychodnie rejonowe i gabinety higieny szkolnej. Do tego poziomu należały również przychodnie pracownicze w poszczególnych zakładach pracy i zakładach przemysłowych. Drugi poziom referencyjności stanowiły przychodnie specjalistyczne stanowiące specjalistyczne poradnie konsultacyjne w WSZ. Trzeci poziom referencyjności zarezerwowany był dla przychodni wojewódzkich. Poziom organizacyjny POZ stanowiły w tym czasie:

- 1) Przychodnia Rejonowa nr 1 przy ul. Chopina 21⁵⁰,
- 2) Przychodnia Rejonowa nr 2 przy ul. Zamenhoffa 2⁵¹,
- 3) Przychodnia Rejonowa nr 3 przy ul. A. Krzywoń 2,
- 4) Przychodnia Rejonowa nr 5 przy ul. Wyszyńskiego 99,
- 5) Przychodnia Rejonowa nr 6 przy ul. Osiedle Pomorskie 8,
- 6) Przychodnia Stomatologiczna przy alei Niepodległości 23,
- 7) Przychodnia Pracownicza Urzędu Wojewódzkiego,
- 8) Przychodnia Pracownicza Wojewódzkiego Urzędu Telekomunikacji,
- 9) Przychodnia Pracownicza Wojewódzkiego Urzędu Poczтового,
- 10) Przychodnia Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (dalej: ZBOWiD),
- 11) Przychodnia Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Rolniczych,
- 12) Przychodnia Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej,
- 13) Przychodnia Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego,
- 14) punkty higieny szkolnej – gabinety lekarskie i stomatologiczne w szkołach,
- 15) Wojewódzka Przychodnia Zdrowia Psychicznego,
- 16) Wojewódzka Przychodnia Specjalistyczna przy pl. Powstańców Wielkopolskich 4,
- 17) Wojewódzka Przychodnia dla Matki i Dziecka przy alei Niepodległości 16,
- 18) Wojewódzka Przychodnia Stomatologiczna⁵² przy alei Niepodległości 18⁵³.

Połączenie otwartego i zamkniętego lecznictwa pod egidą szpitala wojewódzkiego wpłynęło na zmianę organizacyjną, w wyniku której pacjent miał mieć możliwość korzystania z opieki tego samego lekarza i ułatwionego dostępu do korzystania z opieki w szpitalu. Mimo licznych zmian w funkcjonowaniu, państwowy system opieki zdrowotnej w praktyce okazał się niewydolny. Partia komunistyczna, widząc niedoskonałości wdrażanego systemu, próbowała go modyfikować, podejmując dzia-

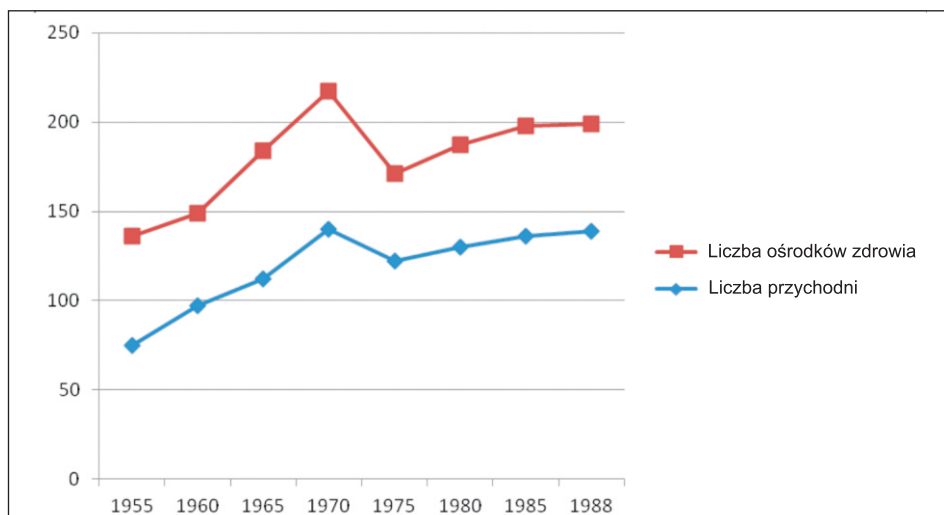
⁵⁰ Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta w Zielonej Górze (dalej: AZUMZG), sygn. 013, Lp. 17, Dokumenty założycielskie, likwidacja, Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego, bez paginacji. W dokumencie odnaleziono nazwę przychodni jako Rejonowo-Specjalistyczna Przychodnia nr 1 przy ul. Chopina 21.

⁵¹ AZUMZG, sygn. 013, Lp. 1, Dokumenty założycielskie, Decyzja Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, bez paginacji, wskazuje lokalizację Przychodni Rejonowej nr 2 przy ul. Zamenhoffa nr 27.

⁵² R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica jako Wojewódzki Szpital Zespolony*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegółka, *op. cit.*, s. 77-78.

⁵³ J. Kotuła, *op. cit.*, s. 366-696.

łania zmierzające do uniemożliwienia prowadzenia praktyk prywatnych zarówno lekarzom, jak również lekarzom denty stom. Aby zapobiec zakładaniu praktyk prywatnych, zobowiązywano lekarzy do pracy w państwowych placówkach służby zdrowia w wymiarze przekraczającym 8 godzin, dążąc do pracy 10-, a nawet 12-godzinnej. Wszelkie podejmowane działania ze strony władz związane tak z wydłużaniem czasu pracy lekarzy, jak i ze zwiększaniem wydajności lekarzy nie przynosiły zadawalających rezultatów, a więc gruntownej poprawy stanu zdrowia społeczeństwa.

Wykres 1. Liczba przychodni i ośrodków zdrowia w województwie zielonogórskim

Źródło: analiza własna na podstawie danych GUS.

Na wykresie 1 widać wzrost liczby przychodni i ośrodków zdrowia w województwie zielonogórskim. Największy wzrost odnotowano w 1970 roku. Spadek liczby przychodni w 1975 roku był związany ze zmianą podziału administracyjnego kraju oraz z wyłączeniem województwa gorzowskiego z dotychczasowego województwa zielonogórskiego. Od 1975 roku liczba przychodni systematycznie, lecz wolniej niż w latach poprzednich, rosła.

Otwarta opieka zdrowotna w Zielonej Górze, mimo ustawicznego rozwoju, borykała się w latach 80. z wieloma problemami:

- 1) brakiem dostatecznej liczby personelu z wyższym i średnim wykształceniem medycznym,
- 2) zbyt małą liczbą budowanych pomieszczeń na przychodnie i ośrodki zdrowia,

- 3) dużymi brakami w zaopatrzeniu w sprzęt medyczny, leki i bieliznę⁵⁴ i środki opatrunkowe,
- 4) wątlęgo powiązania wiejskich ośrodków zdrowia z instytucjami wyższego rzędu: przychodniami rejonowymi, obwodowymi oraz z lecznictwem zamkniętym,
- 5) przeciążeniem lekarzy pracą medyczną i kancelaryjną⁵⁵.

Zamknięta opieka zdrowotna

Zakłady zamkniętej opieki zdrowotnej udzielały świadczeń leczniczych osobom, które ze względu na stan zdrowia wymagały ustawicznej i ciągłej obserwacji oraz opieki lekarskiej i pielęgniarskiej w warunkach zakładu zamkniętego.

W przedwojennym okresie dziejów Zielonej Góry zabezpieczenie zdrowotne mieszkańców opierało się na prywatnej klinice i dwóch szpitalach prowadzonych przez kongregacje zakonne oraz prywatnej praktyce lekarskiej⁵⁶.

W 1942 roku i 1943 roku w mieście organizowano prowizoryczne lazarety, początkowo w szpitalu Sióstr Elżbietanek, a następnie w przejętych prywatnych budynkach, między innymi przy Grosse Bergstrasse 151 (obecnie ul. Sienkiewicza). Do 1 września 1945 roku klinika dra Brucksa służyła za szpital dla pozostałej w Zielonej Górze ludności niemieckiej, którą opiekował się dr Fisher⁵⁷. W szpitalu znajdowało się wówczas 70 łóżek.

Przeżycia wojenne powodujące pogorszenie zdrowia psychicznego u mieszkańców, zły stan sanitarny miasta i ogólne niedożywienie ludności, wpływały na ogólny zły stan zdrowia populacji Zielonej Góry⁵⁸.

W tych warunkach nowo utworzona administracja miasta zwróciła się do sowieckiego komendanta wojennego, generała Borisowa, o przyznanie miastu budynku dawnej kliniki dra Friedricha Brucksa. Po przekazaniu budynku lecznicy, 7 sierpnia 1945 roku nominację od wojewody poznańskiego na dyrektora szpitala uzyskał dr Józef Tymiński⁵⁹. Został on oddelegowany przez Wojewódzki Urząd Zdrowia w Poznaniu do zorganizowania szpitala w Zielonej Górze. Przejął lecznicę przy dawnej ulicy Generalissimusa Stalina 3/4 (obecnie aleja Niepodległości 3/4) wraz z pracującym w niej niemieckim personelem pielęgniarskim i pomocniczym 15 sierpnia 1945

⁵⁴ APZG, BWRN, KZ WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Zdrowia PWRN, s. 46.

⁵⁵ Por. W. Matuszkiewicz, *Sprawność podstawowej opieki zdrowotnej w Polsce*, „Zdrowie Publiczne” 1988, t. 99, nr 10, s. 511-520.

⁵⁶ H. Szczegół, *Zielona Góra. Rozwój miasta w Polsce Ludowej*, Poznań 1984, s. 41. Por. R. Zaradny, *op. cit.*, s. 130.

⁵⁷ *Idem*, *Odbudowa służby...*, s. 49. Dr Fisher opiekował się kliniką do 1.09.1945 r., po czym opuścił miasto.

⁵⁸ *Idem*, *Zielona Góra...*, s. 141.

⁵⁹ *Ibidem*.

roku⁶⁰. W momencie przejścia znajdowało się w lecznicy jeszcze 120 chorych i rannych Niemców, którzy stopniowo opuszczali szpital, a ich miejsce zajmowali chorzy Polacy⁶¹. Szpital zwany był zwyczajowo Lecznicą Powiatową⁶². Zlokalizowanie lecznicy w centrum miasta, w sąsiedztwie gmachu teatru, sprzyjało łatwemu dostępowi do szybkiej pomocy medycznej.

Pierwszymi lekarzami przybyłymi do miasta byli zdemobilizowani żołnierze. Drugą grupę stanowili osadnicy z byłych terenów dawnej środkowo-zachodniej i wschodniej Rzeczypospolitej. Jako pierwsi do miasta przybyli lekarze: Wanda i Tadeusz Serafiński. Podczas Powstania Warszawskiego stracili oni cały dobytek, włącznie z domem, i zamierzali od podstaw odbudować swoje życie w Zielonej Górze⁶³. Zarejestrowali się w Zielonej Górze 25 lipca 1945 roku⁶⁴. Do pionierów zielonogórskiej służby zdrowia należeli również lekarze medycyny: Zbigniew Pieniężny, Władysław Staniewicz, Józef Tymiński. W lipcu 1945 roku personel pomocniczy Lecznicy Powiatowej stanowiło: osiem siostr zakonnych polskich, pięć siostr zakonnych niemieckich, dwie pielęgniarki polskie, osiem pielęgniarek niemieckich⁶⁵. Wśród nich: przełożona pielęgniarek Helena Walerowicz oraz pielęgniarki: Aniela Cymek, Weronika Kwasek, Stanisława Sromowicz, a także położne: Alicja Sibolewska i Halina Staniewicz⁶⁶. Podczas organizacji szpitala dr Tymiński powierzył funkcje w nowo otwartych oddziałach następującym lekarzom: ordynatorem oddziału chirurgicznego na 20 łóżek został dr J. Tymiński, ordynatorem oddziału wewnętrznego na 50 łóżek został dr T. Serafiński, ordynatorem oddziału położniczo-ginekologicznego na 20 łóżek został dr J. Bieniarz, ordynatorem oddziału zakaźnego i gruźlicy płuc na 15 łóżek został dr W. Pręgowski⁶⁷. W szpitalu zlokalizowany był również oddział weneryczny na 15 łóżek⁶⁸. Fachowi pracownicy służby zdrowia podjęli się zorganizowania podstawowej opieki zdrowotnej dla mieszkańców. Było to jednym z warunków stworzenia możliwości normalnej egzystencji ludności z powiatu zielonogórskiego.

Tworzony w sierpniu 1945 roku szpital miał 120 łóżek, salę operacyjną, salę zabiegów ginekologicznych, salę opatrunkową, salę sterylizacyjną, salę naświetlań i dwie sale rentgenowskie. Dzielne obłożenie szpitala wynosiło od 108 do 110 chorych⁶⁹.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² APZG, Obraz Zielonej Góry z 1945 roku w dokumentach Archiwum Państwowego w Zielonej Górze, prezentacja multimedialna, rozdz. VII: Zdrowie i uroda, http://www.archiwum.zgora.pl/wystawy/Obraz_Zielonej_Gory_z_1945_roku/zdrowie_i_uroda.php [dostęp: 20.02.2015].

⁶³ H. Szczegóła, *Odbudowa służby...*, s. 49.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Idem*, *Zielona Góra...*, s. 141. Por. R. Zaradny, *op. cit.*, s. 130.

⁶⁷ H. Szczegóła, *Odbudowa służby...*, s. 50.

⁶⁸ APZG, Obraz Zielonej Góry z 1945 roku..., rozdz. VII: Zdrowie i uroda, s. 3.

⁶⁹ *Ibidem*.

Szpital zmagiał się z dotkliwym brakiem instrumentarium, leków, materiałów opatrunkowych, żywności i środków finansowych. Jednym z najtrudniejszych problemów, z którymi borykała się lecznica, stało się zabezpieczenie chorych w żywność i leki⁷⁰. Żywność była pozyskiwana z darów zagranicznych⁷¹. Lecznica, nie mając żadnego wsparcia materialnego ze strony władz, utrzymywała się z dobrowolnych datków i ofiarowanych zagranicznych leków.

W odbudowie szpitala po zakończeniu wojny pomagały organizacje charytatywne wielu krajów. Największej pomocy udzieliła międzynarodowa organizacja United Nations Relief and Rehabilitation Administration (dalej: UNRRA), która dostarczała na potrzeby lecznicy podstawowy sprzęt diagnostyczno-leczniczy. W listopadzie 1945 roku z UNRRA do szpitala spłynęły również dary: bielizna pościelowa i osobista, łóżka i pierwsze nikłe subwencje pieniężne⁷². Personel szpitala przez wiele miesięcy pracował bez wynagrodzenia⁷³.

Do końca 1945 roku liczbę łóżek w lecznicy zwiększono do 150⁷⁴. Zmieniła się również liczba personelu. W szpitalu pracowało wówczas pięciu lekarzy, siedem pielęgniarek, laborantka rtg i położna⁷⁵. Udało się zorganizować salę operacyjną ze stołem operacyjnym, aptekę i laboratorium. Na wyposażeniu szpitala były: autoklaw, rentgen i aparat do diatermii chirurgicznej⁷⁶. Do prawidłowego funkcjonowania Lecznicza Powiatowa⁷⁷ wymagała tylko niewielkich napraw dachów i balkonów, podczas gdy zlokalizowany w budynkach przy ulicy Generalissimusa Stalina 11 i 39 oddział skóro-weneryczny wymagał gruntownego remontu i wyposażenia wnętrza⁷⁸.

W 1945 roku w Zielonej Górze pracowało trzynastu lekarzy, trzech lekarzy dentyków⁷⁹, czterech farmaceutów i dwie położne⁸⁰.

W 1945 roku szpitale Diakonysek Bethesda przy ulicy Zyty 45⁸¹ i Świętego Jana przy Placu Wielkopolskim 4 były zajęte przez wojsko sowieckie⁸². W listopadzie 1945 roku Rosjanie opuścili szpital Sióstr Elżbietanek, zabierając ze sobą całe jego wypo-

⁷⁰ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 13.

⁷¹ Por. R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 36.

⁷² H. Szczegółka, *Odbudowa służby...*, s. 50.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 51.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Nazwa „lecznica powiatowa” została oficjalnie urzędowo nadana szpitalowi dopiero 2.08.1946 r., we wcześniejszym okresie funkcjonowała jako nazwa zwyczajowa.

⁷⁸ APZG, *Obraz Zielonej Góry z 1945 roku...*, rozdz. VII: Zdrowie i uroda, s. 4.

⁷⁹ APZG, *Obraz Zielonej Góry z 1945 roku...*, rozdz. VII: Gabinety Stomatologiczne w mieście Zielona Góra w roku 1945, http://www.archiwum.zgora.pl/wystawy/Obraz_Zielonej_Gory_z_1945_roku/zdrowie_i_uroda.php [dostęp: 20.02.2015].

⁸⁰ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 13.

⁸¹ APZG, *Obraz Zielonej Góry z 1945 roku...*, rozdz. VII: Zdrowie i uroda, s. 3.

⁸² *Ibidem*.

sażenie. W grudniu dom zakonny w Zielonej Górze przeszedł pod zarząd prowincji poznańskiej zgromadzenia⁸³.

Ze względu systematyczny wzrost liczby mieszkańców miasta i powiatu i rosnące potrzeby zdrowotne społeczeństwa napływowego, zgromadzenie wyznaniowe Sióstr Elżbietanek uruchomiło w lipcu 1946 roku Szpital Świętego Jana przy Placu Wielkopolskim 4⁸⁴. Organizacją szpitala zajęła się siostra Anna⁸⁵ Koszałka, która 20 grudnia 1945 roku przyjechała z Poznania na żądanie starostwa zielonogórskiego⁸⁶. W styczniu 1946 roku z Zielonej Góry wyjechało siedem sióstr zakonnych niemieckich, a pozostały tylko cztery siostry zakonne polskie⁸⁷. Dyrektorem szpitala został dr Albin Bandurski piastujący równocześnie stanowisko ordynatora oddziału chirurgicznego⁸⁸. Szpital został wyposażony z darów UNRRA w aparat rentgenowski, zestaw narzędzi chirurgicznych, bieliznę i łóżka. Stół operacyjny przywieziono z macierzystego szpitala zgromadzenia Sióstr Elżbietanek w Poznaniu⁸⁹.

Szpital Sióstr Elżbietanek, zlokalizowany przy Placu Wielkopolskim 4⁹⁰, uwzględniony został w pierwszym punkcie załącznika do zarządzenia Ministra Zdrowia określającego obowiązek jego utrzymania przez kongregacje, związki i stowarzyszenia religijne⁹¹.

W 1947 roku w szpitalu Sióstr Elżbietanek wyremontowano drugie piętro budynku. W ten sposób liczba łóżek szpitalnych wzrosła do 65. Urządzono wówczas 10-łóżkowy oddział położniczo-ginekologiczny wraz z porodówką. Ordynatorem oddziału został dr med. Albin Bandurski⁹². Otwarto również oddział wewnętrzny, którego ordynatorem był dr med. T. Serafinski⁹³.

Warunki w jakich pracowali lekarze w okresie powojennym były bardzo trudne. Wspominał o nich dr Albin Bandurski:

Mieliśmy własne praktyki i pracowaliśmy w szpitalach. Co siedemnasty dzień każdy pełnił domowy dyżur nocny, pod telefonem. Pełniliśmy te dyżury dobrowolnie i bezpłatnie. Najgorsze były wezwania nocne, udawaliśmy się do chorych pieszo. Później dopiero szpital otrzymał samochód z UNRRA i z niego korzystali też lekarze pełniący dyżur w domu. Musiał panować nastrój tymczasowości, bo pamiętam, że żaden lekarz nie przyjął proponowanej przez władze

⁸³ H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 52.

⁸⁴ Załącznik do Zarządzenia Ministra Zdrowia z dnia 5 stycznia 1949 r., o zaliczeniu niektórych zakładów leczniczych do zakładów społecznej służby zdrowia, „Monitor Polski” 3.02.1949, s. 4.

⁸⁵ Symplicja Koszałka, imię siostry przełożonej, zob. H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 52.

⁸⁶ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 38.

⁸⁷ H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 52.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 53.

⁹⁰ Załącznik do Zarządzenia Ministra Zdrowia..., s. 4.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*. Zob. *Kronika 25-lecia Wojewódzkiego Szpitala im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze*, Zielona Góra 1970.

⁹³ H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 53.

pożyczki, która zobowiązywała do półrocznego pobytu w mieście. W Zielonej Górze mieszkała wystarczająca liczba lekarzy, jednak były powiaty z jednym tylko lekarzem. Pamiętam, że operowałem codziennie od Gorzowa do Głogowa. Do Lubka jechało się przez upiorne, spalone lasy, nie było kogo spytać o drogę. Pracowaliśmy na lekach z UNRRA, skąd dostawaliśmy też później sprzęt i instrumenty. Ale zanim to nadeszło dawał się we znaki brak najprostszych narzędzi. Ciasnotę w szpitalach w pewnym stopniu rozwiązywał istniejący przez pewien czas szpital wojskowy przy ulicy Wazów. Oczywiście nie było pogotowia...⁹⁴.

W 1946 roku w Zielonej Górze znajdowały się dwa szpitale w sumie na około 200 łóżek i szpital wojskowy. W tym czasie osiedliło się w mieście 17 lekarzy i 18 położnych. Czynnych było pięć aptek. W okresie między październikiem 1945 roku a październikiem 1946 roku w mieście urodziło się 915 dzieci⁹⁵. Pierwsza pacjentka zgłosiła się do porodu 26 sierpnia 1945 roku⁹⁶.

Polski szpital wojskowy utworzono w Zielonej Górze w kwietniu 1946 roku. Powstał on po przeniesieniu do Zielonej Góry Garnizonu Szpitala Ewakuacyjnego nr 38 z Chełmna. Komendantem szpitala został chirurg ppłk dr Jerzy Jentys. Pacjenci szpitala byli przywożeni z terenu powiatu, a w szczególnych sytuacjach byli w nim hospitalizowani również mieszkańcy miasta. Szpital wojskowy został rozwiązany w 1948 roku⁹⁷.

W styczniu 1946 roku rozpoczął się kolejny etap organizacji szpitala mieszczącego się budynkach przy ulicy Generalissimusa Stalina 3/4, 11 i 16. Uchwałą starostwa powiatowego 28 stycznia 1946 roku przejęto na własność powiatu wspomniany szpital, nadając mu nazwę Szpital Powiatowy w Zielonej Górze. Jego materialne przejęcie odbyło się 21 sierpnia 1946 roku. Od lutego szpital był finansowany z subwencji przekazywanych przez starostwo powiatowe. Były one jednak zbyt niskie na pokrycie nawet podstawowych potrzeb leczniczych⁹⁸.

W maju 1946 roku ze stanowiska dyrektora szpitala zrezygnował dr J. Tymiński, który pełnił swoją funkcję do 31 sierpnia. W wyniku przeprowadzonego konkursu od 1 września 1946 roku dyrektorem placówki został dr med. Zbigniew Pieniężny. W grudniu 1946 roku Ministerstwo Zdrowia przydzieliło na wyposażenie szpitala samochód sanitarny marki Dodge⁹⁹.

Dalszy rozwój szpitala związany z potrzebami ludności napływającej na Ziemię Odzyskane wymusił na władzach przekazanie kolejnych budynków, które pozyskiwane były po opuszczeniu ich przez Rosjan.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 130.

⁹⁶ APZG, Obraz Zielonej Góry z 1945 roku..., rozdz. VII: Zdrowie i uroda, s. 3.

⁹⁷ H. Szczegół, *Odbudowa służby*, s. 55. Por. H. Ankiewicz, *Przechadzki zielonogórskie*, Zielona Góra 1992, s. 106-107.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40.

W 1947 roku istniała szansa uzyskania na potrzeby szpitala dodatkowego budynku, w którym mieścił się dotychczas dom starców przy ulicy Wazów. Na remont budynku przeznaczono w sumie 300 000 złotych z budżetu powiatu. Do budynku miał być przeniesiony oddział zakaźno-płucny. Doskonała lokalizacja oraz stan techniczny budynku po remoncie sprawiły, iż zamiast na potrzeby lecznictwa został on przekazany na siedzibę dyrekcji lasów¹⁰⁰.

W 1948 roku w szpitalu powiatowym zakończono remont pawilonu „B”, przy ulicy Wazów, do którego przeniesiono oddział zakaźno-płucny, oddział wewnętrzny oraz utworzono w ramach oddziału wewnętrznego pododdział dziecięcy na 20 łóżek. W 1948 roku liczba łóżek w szpitalu powiatowym wynosiła 200.

Dalsze remonty i adaptacje szpitala pozwoliły na zainstalowanie aparatu rtg w budynku przy ulicy Wazów oraz uruchomienie w tak zwanej willi dyrektorskiej – mieszkań dla lekarzy i pielęgniarek¹⁰¹.

Szpital Sióstr Elżbietanek upaństwowiono w 1949 roku i przemianowano go na Szpital Powiatowy nr 2¹⁰². Pracowało w nim wówczas 15 sióstr zakonnych, w tym 13 czynnie uczestniczyło w prowadzeniu szpitala. Ponadto pracownikami szpitala było 40 osób personelu świeckiego w tym 3 lekarzy i 13 osób średniego personelu medycznego (12 z nich mieszkało na terenie szpitala). W 1949 roku szpital dysponował 90 łóżkami na sześciu oddziałach. Nasilenie stalinizacji w Polsce wpłynęło na decyzję władz dotyczącą wyeliminowania sióstr zakonnych z pracy w zielonogórskim szpitalu.

Zmiany administracyjne kraju, związane z wprowadzeniem nowego podziału terytorialnego w 1950 roku, niekorzystnie wpłynęły na warunki pracy zielonogórskiego szpitalnictwa. 1 lipca 1950 roku doszło do przeniesienia oddziałów wewnętrznego i zakaźno-płucnego ze szpitala w Zielonej Górze do Sulechowa. Wyremontowane pomieszczenia, które dopiero co zostały oddane do użytku szpitala, musiały zostać opuszczone i przekazane na rzecz pomieszczeń Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego¹⁰³. Natomiast budynek po oddziale zakaźnym przy ulicy Stalina 25 został zaadaptowany na siedzibę Komitetu Wojewódzkiego PZPR¹⁰⁴. Przeniesienie oddziałów wewnętrznego i zakaźno-płucnego do Sulechowa pogorszyło warunki lokalowe szpitala. Ponadto wzrosły obciążenia budżetu szpitala związane z koniecznością podziału personelu medycznego, administracyjnego i gospodarczego. Nastąpiło rozluźnienie dyscypliny pracy związane z koniecznością dojazdów personelu do szpitala w Sulechowie. Wraz

¹⁰⁰ Por. H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 53; R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40; K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 13.

¹⁰¹ H. Szczegółą, *Odbudowa służby...*, s. 54.

¹⁰² R. Zaradny, *op. cit.*, s. 130.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 56.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

z przeniesieniem oddziałów do Sulechowa zwiększyła się śmiertelność pacjentów, związana z opóźnionym zgłaszaniem się chorych do szpitala¹⁰⁵.

W związku ze zmianą w organizacji pracy szpitala w Zielonej Górze i pozbawieniem go budynków przy ulicach Wazów i Zyty w maju 1951 roku została zmieniona nazwa własna szpitala powiatowego na szpital miejski¹⁰⁶.

Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego utworzono w Zielonej Górze 1 stycznia 1952 roku¹⁰⁷. Szpital zlokalizowany był w siedmiu obiektach: w czterech w Zielonej Górze i trzech w Sulechowie. W Zielonej Górze znajdowały się:

- 1) przy Placu Wielkopolskim:
 - I oddział chirurgii – ordynator dr A. Bandurski, z pododdziałami:
 - a) chirurgii dziecięcej – dr J. Bukowska,
 - b) urologii – dr Gajewski,
 - c) chirurgii urazowej – dr E. Żołądkiewicz,
 - II oddział chirurgii – ordynator dr Z. Pieniężny,
 - 2) przy ul. Stalina 3/4:
 - oddział ginekologiczno-położniczy z pododdziałem noworodkowym – ordynator dr med. Z. Kornacki,
 - 3) przy ul. Nowomiejskiej (obecnie ul. dra Pieniężnego):
 - oddział dziecięcy – ordynator dr T. Marcinkowski
 - 4) przy u. Stalina 7 (dziś aleja Niepodległości 7):
 - oddział oczny – ordynator dr med. R. Chwirot.
- W Sulechowie znajdowały się:
- 1) oddział wewnętrzny – ordynator dr med. T. Serafiński,
 - 2) oddział płucny – ordynator dr med. K. Gibayło,
 - 3) oddział zakaźny – ordynator dr med. K. Gibayło¹⁰⁸.

Szpital, rozbity na wiele obiektów zlokalizowanych w różnych miejscach, borykał się z koniecznością zorganizowania trzech kuchni, trzech pralni, czterech portierni, trzech magazynów i odrębnych kancelarii¹⁰⁹ regulujących ruch chorych. Utrudniona była również możliwość konsultacji pacjentów przez lekarzy poszczególnych oddziałów.

Analiza stanu służby zdrowia w latach 50. w Zielonej Górze wskazywała jednoznacznie na niski poziom opieki medycznej. Pracowało zaledwie 18 lekarzy. Około 50% lekarzy zatrudnionych było w otwartej opiece zdrowotnej. Dotkliwie odczuwano brak lekarzy specjalistów: pediatry, laryngologa, rentgenologa, ginekologa oraz far-

¹⁰⁵ *Ibidem*, s. 57.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ H. Szczegółą, *Szpital Wojewódzki...*, s. 59-74.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 61.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

maceutów¹¹⁰. Stan sanitarny pozostawiał wiele do życzenia. Z powodu braku środków dezynfekcyjnych nie tępiono robactwa. Ciągle brakowało wody, co wpływało na złą higienę osobistą pacjentów. Dochodziło do reglamentacji lekarstw, między innymi streptomycyny. Ze względu na niskie uposażenia personel medyczny niewłaściwie wypełniał opiekę nad chorymi. Ogólnie oceniano, że opieka nad chorymi jest niedostateczna¹¹¹. Ocena taka wiązała się przede wszystkim ze źle zorganizowaną pracą, niedostatkami opieki nad chorymi w szpitalach, słabym wyżywieniem, brakiem nadzoru lekarza dyżurnego¹¹².

W 1952 roku wyodrębniono w szpitalu oddział urazowo-ortopedyczny, a w 1953 roku w Sulechowie powstał pododdział neurologiczny¹¹³.

W 1952 roku władze zapowiedziały zwrot szpitalowi budynków przy ulicach Zyty i Wazów. W 1954 roku zostały przyznano 2,5 miliona złotych na remont i adaptację budynków na cele oddziału laryngologii i okulistyki¹¹⁴.

W 1955 roku w szpitalu było zatrudnionych: 52 lekarzy, 55 pielęgniarek dyplomowanych, 78 młodszych pielęgniarek, 16 pielęgniarek przyuczonych¹¹⁵.

W 1956 roku oddano do użytku pawilon „E” szpitala przy ulicy Zyty. Zlokalizowano w nim: oddział laryngologiczny na 50 łóżek i oddział oczny na 40 łóżek. W 1958 roku odremontowano pawilon „B” szpitala, przenosząc do niego oddział wewnętrzny i oddział neurologiczny z Sulechowa¹¹⁶. Utworzono również oddział reumatologiczny, oddział skórno-wenerologiczny i zakład fizykoterapii¹¹⁷. W roku 1959 zakończono budowę zakładu anatomii patologicznej, którym kierował dr Czesław Wieliczko.

W 1960 roku szpital w Zielonej Górze dysponował 16 oddziałami i 654 łózkami szpitalnymi¹¹⁸. Lekarze zatrudnieni w szpitalu wykazywali dużą aktywność w publikowaniu prac naukowych, podnoszeniu swoich kwalifikacji, uzyskiwaniu specjalizacji I i II stopnia, uzyskiwaniu stopni naukowych doktora medycyny.

Systematyczny rozwój szpitala i oddawanie coraz to nowych budynków i pomieszczeń doprowadziły do przeniesienia w 1961 roku do pawilonu „C” szpitala

¹¹⁰ Por. R. Zaradny, *op. cit.*, s. 132.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² APZG, KM PZPR, sygn. 55/IV/6, Protokoły posiedzeń Egzekutywy KM z załącznikami, lipiec-wrzesień 1950, Protokół z posiedzenia egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR z dnia 25 września 1950 r., [za:] R. Zaradny, *op. cit.*, s. 133.

¹¹³ H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki...*, s. 62.

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 63.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 64.

¹¹⁸ J. Grzelczyk, *Rozwój Infrastruktury ochrony zdrowia w Zielonej Górze w latach 1950-1980*, „Przegląd Lubuski” 1980, nr 3, s. 13. W pierwszym półroczu 1960 r. Wydział Zdrowia zatrudnił w szpitalu: 42 lekarzy, 24 lekarzy dentyków, 17 felczerów, 9 techników dentykowskich, 1 magistra analityki medycznej, 60 pielęgniarek (w tym 34 dyplomowane), 9 położnych, 6 laborantek, 25 rejestratorek.

wojewódzkiego oddziałów: urologii, chirurgii dziecięcej, chirurgii ogólnej I, chirurgii ogólnej II i chirurgii urazowej ze szpitala przy Placu Wielkopolskim. Oprócz powyższych oddziałów na terenie bloku „C” znajdował się ponadto centralny blok operacyjny z czterema salami operacyjnymi, zakład radiologii, apteka oraz centralne laboratorium analityczne¹¹⁹. Na miejscu przeniesionych oddziałów w budynku przy Placu Wielkopolskim zlokalizowano oddział dermatologiczny¹²⁰.

W 1961 roku nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora szpitala. Ciężko chory dr Zbigniew Pieniężny 31 lipca zrezygnował z pełnienia funkcji. Jego stanowisko objął ordynator oddziału dziecięcego dr Zbysław Kopyś. Liczba łóżek szpitalnych wzrosła do 703, w tym 68 łóżek oddano na potrzeby noworodków¹²¹.

Pasją dra Zbysława Kopyścia była praca naukowa i praktyka medyczna. Brak możliwości pogodzenia pracy naukowej z zarządzaniem szpitalem spowodował jego szybką rezygnację z funkcji dyrektora szpitala.

Po wprowadzeniu etatyzacji w 1962 roku w szpitalu pracowało 80 lekarzy, w tym 11 stażystów i 2 lekarzy stomatologów¹²². Przy niewielkiej liczbie zatrudnionych lekarzy stomatologów, każda absencja, tym bardziej związana z długotrwałą chorobą jednego z nich, wiązała się z trudnością dostępu do świadczeń zdrowotnych podległych mu pacjentów oraz z brakiem możliwości wykonania narzuconych planów godzin przyjęć, niezbędnych do wykonania¹²³.

Stanowisko dyrektora Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze 16 października 1962 roku objął dr Czesław Strehl. Kryzys gospodarczy wpływał na niedofinansowanie niezbędnych remontów, spadek inwestycji, braki materiałów i wyposażenia szpitala. Nie poprawiało to zabezpieczenia potrzeb leczniczych mieszkańców miasta. Złą sytuację dodatkowo pogarszał wysoki przyrost naturalny w mieście¹²⁴.

W 1962 roku szpital wojewódzki wzbogacił się w pawilon przeciwgruźliczy przy ulicy Podgórznej oraz helikopter do transportu chorych¹²⁵.

¹¹⁹ APZG, PWRN w Zielonej Górze, sygn. 130/II, mikrofilm nr U-4714, Sprawozdanie z działalności Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze za rok 1962, Sprawozdanie z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Zdrowia i Pomocy Społecznej, s. 54.

¹²⁰ H. Szczegóło, *Szpital Wojewódzki...*, s. 64.

¹²¹ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 14. Por. R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 64. H. Szczegóło w publikacji *Szpital Wojewódzki...* (s. 66) podaje, iż po uruchomieniu budynku „C” liczba łóżek w szpitalu wzrosła do 714 w tym w obrębie ulic Żyty i Wazów do 414.

¹²² APZG, PWRN w Zielonej Górze, sygn. 130/II, mikrofilm nr U-4714, Sprawozdanie z działalności Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze za rok 1962, Sprawozdanie z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Zdrowia i Pomocy Społecznej, s. 56.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ H. Szczegóło, *Szpital Wojewódzki...*, s. 67. Zaplecze szpitala stanowiły oddziały znajdujące się w budynku głównym przy ul. Żyty 26 i ul. Wazów w Zielonej Górze. Oddziały filialne znajdowały się w innych częściach Zielonej Góry i w Sulechowie. Oddział położniczo-ginekologiczny znajdował się przy alei Niepodległości, oddział dziecięcy przy ul. Warszawskiej, oddział dermatologiczny przy Placu Wielkopolskim, a oddział zakaźny w Sulechowie.

¹²⁵ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 45-58. Por. H. Szczegóło, *Szpital Wojewódzki...*, s. 68-69.

Dnia 1 kwietnia 1963 roku oddano do użytku oddział zakaźny, do którego przeniesiono pacjentów z Sulechowa oraz dzieci z oddziału biegunkowo-izolacyjnego z ulicy Warszawskiego (dziś ul. dra Pieniężnego). Oddział miał 100 łóżek. W dotychczasowych pomieszczeniach oddziału dziecięcego zlokalizowano internat dla pielęgniarek¹²⁶.

W 1964 roku oddano do użytku pawilon onkologiczny na 41 łóżek, którego budowa sponsorowana była przez Fundację Sue Ryder¹²⁷.

Otwarcia pawilonu przeciwgruźliczego dokonano 26 kwietnia 1965 roku¹²⁸. Zlokalizowano w nim 26 łóżek oddziału gruźlicy dziecięcej, 44 łóżka oddziału gruźlicy dorosłych oraz 46 łóżek oddziału torakochirurgii¹²⁹.

We wrześniu 1965 roku oddano do użytku pracownię histopatologiczną. Jej uruchomienie rozszerzyło zakres badań pacjentów hospitalizowanych w placówce¹³⁰. Początek roku 1966 przyniósł wydzielenie kolejnych jednostek strukturalnych: pracowni biologicznej, zwierzętarni oraz wydzielenie dwóch pomieszczeń na gabinety, w których usytuowano lampy rentgenowskie - Medicor 250.

W 1967 roku wyremontowano centralny blok operacyjny wraz z przyległym oddziałem anestezyjologicznym, rozpoczynając prace nad uruchomieniem oddziału reanimacji i intensywnej pomocy¹³¹.

Investycje w rozwój szpitala wpłynęły na uruchomienie w kwietniu 1970 roku pawilonu ginekologiczno-onkologicznego realizowanego przez Fundację Sue Ryder¹³².

Atrybutem progresji diagnostyczno-leczniczej w 1970 roku było uruchomienie oddziału intensywnego nadzoru z czteroosobową salą wyposażoną w sprzęt z importu, przeznaczoną dla chorych w stanie śpiączki i z zawałami serca, oraz zakładu

¹²⁶ H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki...*, s. 68.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 68. Otwarcia dokonano w obecności I sekretarza KW PZPR - T. Wieczorka, przewodniczącego PWRN - J. Lembasa oraz kierownika wojewódzkiego Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej dra S. Gury.

¹²⁹ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 45-58. Por. H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki...*, s. 68-69. Investycje prowadzone w szpitalu wojewódzkim w 1965 r. doprowadziły do ogroduzenia 13-hektarowego obszaru szpitala oraz terenu polikliniki i Medycznego Studium Zawodowego nowym jednorodnym płotem. Zastąpił on dotychczasowy parkan z 1909 r.

¹³⁰ H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki...*, s. 69.

¹³¹ R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40-56. Por. K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 13. Od 1967 r. w szpitalu rozpoczęła pracę brygada remontowo-budowlana, zastępująca dotychczasowe firmy zewnętrzne, które niesumiennie wywiązywały się z powierzonych obowiązków. Powołanie własnej brygady usprawniło prace adaptacyjne i budowlane na terenie placówki oraz podniosło jakość i zwiększyło tempo prac remontowo-budowlanych. Intensywna praca brygady umożliwiła oddanie do użytku już 29.03.1967 r. centralnej pralni. Następnie powstały warsztaty naprawcze sprzętu medycznego. Mimo oddania ocieplonego pawilonu Fundacji Sue Ryder, nie można było go użytkować, gdyż nie było środków finansowych na ogrzewanie budynku. Lata planu pięcioletniego 1965-1970 - mimo kryzysu gospodarczego - przyniosły modernizację i unowocześnienie lokalowo-materiałowo-sprzętowe.

¹³² R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 40-56.

curioterapii, w którym niebawem zainstalowano bomby kobaltowe i wyposażenie oddziału dializ w sztuczną nerkę.

W 1972 roku szpital wojewódzki w Zielonej Górze dysponował 934 łózkami oraz 68 łózkami dla wcześniaków i noworodków. Stan przyjęć i hospitalizacji umożliwił udzielenie opieki 15 399 pacjentom rocznie.

W 1972 roku w szpitalu wojewódzkim zwiększyła się liczba badań ambulatoryjnych na rzecz mieszkańców miasta i powiatu. Wykonywano w szczególności badania rtg, ekg, badania analityczne i histopatologiczne¹³³.

W 1974 roku dr Czesław Strehl po dwunastu latach pracy, na własną prośbę, zrezygnował ze stanowiska. Ostatnia wprowadzone przez niego inwestycja to największy nowy obiekt służby zdrowia w Zielonej Górze. Stanowił go oddział ginekologiczno-położniczy na 171 łózek, w obrębie kompleksu przy ulicach Wazów i Zyty. Przeniesiono do niego oddział znajdujący się dotychczas przy aleji Niepodległości 3/4, w dawnej klinice kobiecej dra F. Brucksa¹³⁴ oraz znaczną część zaplecza techniczno-gospodarczego. Sfinalizowana inwestycja spowodowała przekazanie budynku przy alei Niepodległości na hotel pielęgniarski. Dzięki poprawiającej się infrastrukturze, oprócz wspomnianego oddziału ginekologiczno-położniczego, w nowym pawilonie miejsce znalazły również oddziały: noworodkowy i septyczny.

¹³³ H. Szczegółka, *Szpital Wojewódzki...*, s. 73. Por. Archiwum Zakładowe Szpitala Wojewódzkiego [dalej: AZSW], Działalność Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze z uwzględnieniem rozwoju w 1975 r. Najwyższe obłożenie notowały: oddział ginekologiczno-położniczy (366 dni), urologiczny (358 dni) i dermatologiczny (354 dni). Najmniejsze obłożenie notowały: oddział gruźlicy dziecięcej (255 dni) i oddział zakaźny (282 dni). W 1972 r. władze wojewódzkie wybudowały przy ul. Ptasiej w Zielonej Górze budynek mieszkaniowy dla lekarzy, który tymczasowo rozwiązał problemy lokalowe tej grupy pracowników szpitala. Do tej pory część pracowników służby zdrowia, w tym również lekarze zatrudnieni w lecznicy, zamieszkiwali w pomieszczeniach szpitala zaadaptowanych na cele mieszkaniowe. Zła sytuacja mieszkaniowa dotyczyła nadal personelu pomocniczego i pielęgniarskiego, który zajmował część pomieszczeń w obrębie szpitala. Por. K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 14. (Od 1.01.1973 r. ordynatorzy oddziałów objęli nadzór specjalistyczny nad lecznictwem otwartym w reprezentowanych przez siebie specjalnościach).

¹³⁴ *Ibidem*. Por. R. Szwabowski, *op. cit.*, s. 46. Por. K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 15. W tym też roku na terenie szpitala utworzono lądowisko dla helikopterów, dzięki czemu znacznie ułatwiono szybki transport pacjentów, którzy na terenie województwa zielonogórskiego ulegli wypadkom komunikacyjnym. Powyższe inwestycje i modernizacje prowadzone w obrębie szpitala jedynie w niewielki sposób poprawiły warunki jego funkcjonowania. Dalsza rozbudowa jednostki stała pod znakiem zapytania, ze względu na ograniczenia powierzchni terenu przyległego. Możliwości budowy nowych obiektów, wśród których znalazłyby się izba przyjęć, pomoc doraźna, laboratorium, zakład radiologii, zakład elektromedycyny, pawilon dziecięcy, apteka i pawilon administracyjny, były uzależnione od utylizacji śmieci ze starego wyrobiska po przedwojennej cegielni, które zrzucono w to miejsce do 1961 r. Składowisko znajdowało się w centralnej części przyszpitalnej działki. Hałdy śmieci i żuźla sięgały od 2 do 15 metrów wysokości. Uporządkowanie nasypów wiązało się ze znacznymi nakładami, co spowodowało wzrost kosztów realizacji inwestycji, a tym samym odsunęło ją na kolejne lata.

Doktor Strehl, do końca kadencji w 1974 roku¹³⁵, doprowadził do rozbudowy i modernizacji lecznicy. Pozostał on do 1997 roku ordynatorem oddziału septycznego oddanego tuż przed rezygnacją ze stanowiska dyrektora szpitala. Jego miejsce w fotelu dyrektora lecznicy zajął dr Włodzimierz Barczyk¹³⁶.

W 1975 roku doszło do nadzoru szpitala nad przychodniami rejonowymi i wojewódzkimi przychodniami specjalistycznymi. Zmiany strukturalne w służbie zdrowia następowały łącznie z reformami administracyjnymi. Połączenie w 1975 roku lecznictwa otwartego z lecznictwem zamkniętym¹³⁷ doprowadziło do powstania Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego (dalej: WSZ)¹³⁸. Wojewódzki Szpital Zespołony obejmował swoim działaniem: miasto i gminę Zielona Góra, miasto i gminę Czerwieńsk, gminy: Nowogród Bobrzański, Świdnicę i Zabór¹³⁹. Na terenie objętym przez szpital zamieszkiwało 123,5 tysiąca mieszkańców¹⁴⁰.

W skład WSZ wchodziły:

- 1) szpital przy ulicach Zyty i Wazów w Zielonej Górze;
- 2) dział podstawowej opieki zdrowotnej:
 - a) przychodnie rejonowe nr 1, 2, 3, 5, 6 w Zielonej Górze,
 - b) Przychodnia nr 4 w Czerwieńsku,
 - c) Przychodnia nr 7 w Nowogrodzie Bobrzańskim,
 - d) gminne ośrodki zdrowia w Świdnicy i Zaborze,
 - e) wiejskie ośrodki zdrowia w Nietkowicach, Nietkowie, Niwiskach, Starym Kisielinie i Zawadzie,
 - f) przychodnie pracownicze – Urzędu Wojewódzkiego, Wojewódzkiego Urzędu Telekomunikacji, Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Rolniczych, Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego,
 - g) punkty higieny szkolnej: gabinety lekarskie i stomatologiczne,
 - h) punkt felczerski w Leśniowie Wielkim;
- 3) Wojewódzkie Przychodnie Specjalistyczne:
 - a) Wojewódzka Przychodnia Specjalistyczna,
 - b) Wojewódzka Przychodnia Zdrowia Psychicznego,
 - c) Wojewódzka Przychodnia Dermatologiczna,
 - d) Wojewódzka Przychodnia Gruźlicy i Chorób Płuc,

¹³⁵ H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki...*, s. 74.

¹³⁶ R. Skobelski, *op. cit.*, s. 75-116.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 75. Połączenie lecznictwa otwartego z zamkniętym nastąpiło 1.01. 1975 r. na podstawie zarządzenia wojewody zielonogórskiego nr 74/75.

¹³⁸ *Idem*, *Zapomniana inwestycja. Niezrealizowana koncepcja budowy Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Zielonej Górze*, Biuletyn Okręgowej Izby Lekarskiej w Zielonej Górze „Doktor”, Zielona Góra 2014, t. 116, nr 4, s. 12-16.

¹³⁹ *Idem*, *Zielonogórska lecznica...*, s. 75.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

- e) Wojewódzka Przychodnia Matki i Dziecka,
 - f) Wojewódzka Przychodnia Stomatologiczna;
- 4) Dział Pomocy Doraźnej – utworzony z Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego;
- 5) Dział Pomocy Społecznej:
- a) Dom Zbowidowca – obecnie Dom Kombatanta,
 - b) Dom Rencisty,
 - c) Dom Dziennego Pobytu,
 - d) żłobki nr 1, 2, 3, 4, 5, 6 oraz żłobek przy Lubuskich Zakładach Przemysłu Wełnianego „Polska Wełna”¹⁴¹.

W ten sposób przychodnie i poradnie dentystryczne oraz pracujący w nich lekarze dentyści byli zatrudniani na etatach Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego i podlegali w pierwszym rządzie jego jurysdykcji kadrowo-płacowej¹⁴². Z niewielkimi zmianami organizacyjnymi WSZ pozostał do roku 1990 jako organizacyjny moloch¹⁴³.

Dynamika rozwoju WSZ oznaczała nie tylko wzrost liczby oddziałów i sal szpitalnych, lecz również wzrost liczby hospitalizacji pacjentów – z 15 771 osób w 1970 roku do 20 520 w 1980 roku. Jednocześnie wykorzystanie łóżek na niektórych oddziałach dochodziło do 360 dni w roku, przy ich znacznym zagęszczeniu przekraczającemu stosunek 1 łóżka na 6 m²¹⁴⁴.

Dzięki pozyskaniu niezbędnych finansów oraz otrzymaniu z NRD dwóch sztucznych nerek, w szpitalu wojewódzkim uruchomiono pierwsze stanowisko dializ. W 1980 roku w placówce funkcjonowały już trzy sztuczne nerki, z czego jedna wyprodukowana była w Niemieckiej Republice Demokratycznej, druga w Szwecji,

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 77-78. Por. Struktura Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Zielonej Górze, [w:] R. Skobelski, *Zapomniana inwestycja...*, s. 14.

¹⁴² H. Lipińska-Bazan, legitymacja ubezpieczeniowa, potwierdzenie zatrudnienia, lipiec 1975.

¹⁴³ R. Skobelski, *Zapomniana inwestycja...*, s. 12. Por. *idem*, *Zielonogórska lecznica...*, s. 113-116.

¹⁴⁴ Archiwum Zakładowe Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze [dalej: AZSW], bez sygnatury, Protokół Najwyższej Izby Kontroli Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Zielonej Górze w okresie 8 IV do 5 V 1977 r.; por. R. Skobelski, *Zapomniana inwestycja...*, s. 16; por. *idem*, *Zielonogórska lecznica...*, s. 113-116. Angaż dra W. Barczyka na stanowisko dyrektora nałożył się na kolejną zmianę podziału administracyjnego kraju oraz na fale niezadowolenia społecznego i strajków wynikających ze złej sytuacji ekonomicznej ludności i braków towarów w sklepach. Pomoc pracownikom służby zdrowia, jako resortu priorytetowego dla władz PRL, wiązała się z deputatami i umożliwieniem zakupu towarów deficytowych, takich jak pralki, lodówki, przekazywanych wybranym na zasadach losowania pracownikom szpitala. Niezadowolenie społeczne nie przeszkadzało dyrekcji szpitala na wysłanie do I Sekretarza KC PZPR towarzysza Edwarda Gierka telegramu z poparciem działań rządu i PZPR. Prawdopodobnie takie stanowisko wpłynęło na przydzielenie szpitalowi dostatecznych i wystarczających na prawidłowe funkcjonowanie środków finansowych z budżetu centralnego.

a trzecia we Włoszech¹⁴⁵. Kierownikiem Zakładu Dializ została dr Alicja Kosińska. Jednocześnie powstał ośmiołóżkowy oddział anestezjologii i intensywnej terapii, którego ordynatorem został dr Władysław Kościelniak. Kolejne zmiany związane były z przeniesieniem na ulicę Zyty z placu Powstańców Wielkopolskich oddziału dermatologii oraz powołaniem w jego miejsce przychodni dla pracowników służby zdrowia¹⁴⁶.

W 1976 roku Minister Zdrowia i Opieki Społecznej wydał decyzję rejestracyjną na budowę specjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze, włączając go do listy inwestycji oczekujących na realizację. Decyzja ta, pismem z 28 grudnia 1976 roku, została przekazana wojewodzie zielonogórskiemu Janowi Lembasowi¹⁴⁷. Narastający kryzys społeczno-polityczny i piętrzące się kłopoty ekonomiczne doprowadzające do zapaści całej gospodarki na przełomie lat 70. i 80. pokrzyżowały plany budowy¹⁴⁸.

W 1981 roku z funkcją dyrektora rozstał się dr Barczyk. Na jego miejsce mianowany został dr Wiesław Kubacki. Szybki awans skierował go po trzech miesiącach pracy do Urzędu Wojewódzkiego, gdzie otrzymał angaż na stanowisko lekarza wojewódzkiego. Jego miejsce zajął dr Czesław Wieliczko¹⁴⁹.

¹⁴⁵ R. Skobelski, *Zapomniana inwestycja...*, s. 15. Por. *idem*, *Zielonogórska lecznica*, s. 113-116. W dniu 21.01.1977 r. zastępca Komisji Planowania przy Radzie Ministrów powiadomił o planach budowy prezesa Narodowego Banku Polskiego Witolda Bienia. Efektem tych działań było opracowanie i przyjęcie założeń techniczno-ekonomicznych szpitala, które zakładały, że przyszła placówka będzie składała się z co najmniej 16 oddziałów specjalistycznych. Większość wymaganych projektów do realizacji wytyczonej inwestycji zostało ukończonych do 1979 r. Nowy kompleks szpitalny miał zostać zlokalizowany przy ulicy Krośnieńskiej. W jego składzie zamierzano utworzyć następujące oddziały: wewnętrzny, kardiologiczny, gastrologiczny, chorób zawodowych, chirurgiczny, chirurgii naczyń, neurochirurgiczny, urologiczny, ortopedyczny, urazowy, chirurgii dziecięcej, dziecięcy, kardiologii dziecięcej, endokrynologiczny, okulisty, neurologiczny, dermatologiczny i reanimacyjny. Budynkowi głównemu miały towarzyszyć: blok z hotelem pielęgniarek i mieszkaniami rotacyjnymi dla personelu medycznego, kuchnia, pralnia, zakład anatomii patologicznej, tlenownia, portiernia, stacja transformatorowa z agregatem, zwierzętarnia, garaże, warsztaty, magazyny, pomieszczenia socjalne, wiata śmietnikowa, zbiorniki wody z hydrofornią, magazyny materiałów łatwopalnych, żrących i cuchnących, kotłownia, skład opału, skład żużla, tunel komunikacyjny. Dotychczasowy WSZ miał przejąć rolę lecznicy miejskiej z 14 oddziałami. Budowa nowego szpitala miała ruszyć w roku 1980. Koszt inwestycji szacowano na 14 mld zł.

¹⁴⁶ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 15.

¹⁴⁷ R. Skobelski, *Zapomniana inwestycja...*, s. 12.

¹⁴⁸ *Ibidem*. APZG, KW PZPR, sygn. 972, Ocena stanu bazy lecznictwa otwartego i zamkniętego województwa zielonogórskiego w świetle Uchwały Plenum KW PZPR odbytego w 1979 r., k. 18. Por. R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica...*, s. 113-116. Początkowo plany budowy szpitala zostały przesunięte w czasie na lata 1981-1985, później na lata 1986-1990. Jednak w 1981 r. podjęto definitywną decyzję o wstrzymaniu wszelkich prac projektowych i inwestycyjnych związanych z realizacją powyższego projektu. Inwestycje związane z planowaniem budowy nowego kompleksu szpitalnego zahamowały rozwój inwestycyjny w dotychczasowej placówce.

¹⁴⁹ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 15. W dniu 13.12.1981 r. Rada Państwa na wniosek Krajowej Rady Wyzwolenia Narodowego ogłosiła stan wojenny. W szpitalu została zawieszona działalność wszystkich związków zawodowych, a działacze Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” byli wielokrotnie wzywani na komisariat milicji obywatelskiej, gdzie nakłaniano

Kryzys ekonomiczny i gospodarczy lat 80. nie ominął służby zdrowia. Borykała się ona z problemami zaopatrzenia w leki, sprzęt medyczny i żywność¹⁵⁰. W tym czasie do szpitala napływały z państw zachodnich dary w postaci leków, żywności, odzieży czy środków czystości. Były one natychmiast rozdysponowywane na potrzeby bieżące szpitala¹⁵¹. Jednocześnie w związku z sytuacją kraju i obowiązującym stanem wojennym, w szpitalu - na wypadek zaistnienia akcji zbrojnej - zostały zwolnione łóżka szpitalne. Pozostawiono jedynie pacjentów bezwzględnie wymagających hospitalizacji¹⁵².

W połowie lat 80. powrócono do koncepcji budowy nowego szpitala specjalistycznego w Zielonej Górze. Nowe warunki społeczno-polityczne oraz szalejąca inflacja wraz z transformacją ustrojową i gospodarczą schyłku lat 80. uniemożliwiły kontynuację inwestycji z powodu wysokich kosztów oraz braku możliwości jej finansowania¹⁵³.

Dalsze zabiegi dra Wieliczko dążyły do budowy i uruchomienia pawilonu internistyczno-pediatrycznego wraz z centralną izbą przyjęć - obie inwestycje zakończono sukcesem w 1986 roku.

W 1987 roku z oddziału internistycznego wydzielony został oddział kardiologii, którego ordynatorem została dr Danuta Powojewska, pełniąca dotychczas funkcję ordynatora oddziału wewnętrznego¹⁵⁴.

ich do podpisania aktu o abolicji (akt o abolicji jest aktem łaski państwa polskiego polegającym na podpisaniu przez zainteresowanego działacza związku zawodowego deklaracji o zakazie wszczynania lub nakazie umorzenia postępowania karnego za określone czyny lub wobec określonych kategorii sprawców) oraz tzw. lojalek (Deklaracja lojalności, której podpisania domagały się władze PRL w okresie stanu wojennego, od działaczy opozycji. W deklaracjach lojalnościowych działacze związkowi zobowiązywali się do zaniechania wszelkiej działalności szkodliwej dla PRL, w szczególności do zachowania obowiązującego porządku prawnego. Por. R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica...*, s. 96.). Na niektórych pracowników lecznicy, otwarcie krytykujących działalność władz, pisano donosy do Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Donosy dotyczyły krytyki władzy, złych zasad przyjęć pacjentów legitymujących się przynależnością do partii oraz informowania o organizowaniu mszy solidarnościowych w kościele Zbawiciela. Zmiany organizacyjne w szpitalu w okresie stanu wojennego związane były m.in. z wprowadzeniem komisarza wojskowego, którego funkcję pełnił przekierowany z polikliniki MSW dr Ryszard Szcząchor.

¹⁵⁰ R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica...*, s. 97. APZG, KW PZPR, sygn. 967, Realizacja zadań w służbie zdrowia w latach 1984-1985 oraz zamierzenia na lata 1986-1990, k. 16.

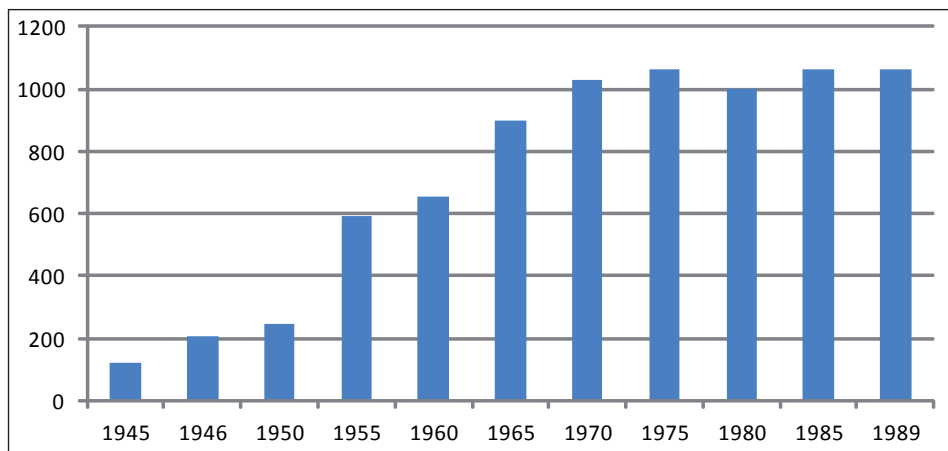
¹⁵¹ *Idem*, *Zapomniana inwestycja...*, s. 16. Por. *idem*, *Zielonogórska lecznica...*, s. 97.

¹⁵² *Ibidem*. Braki dotyczyły w pierwszej kolejności drobnych akcesoriów, strzykawkę i igieł jednorazowych, aparatów do przetaczania krwi, cewników i zestawów do mierzenia ciśnienia krwi. Występowały również braki środków opatrunkowych, bielizny, aparatury do badań biochemicznych. Lecznica wymagała również pilnego doposażenia w urządzenie sztucznej nerki, kobaltoterapii i curieterapii. W 1983 r. nastąpiła poprawa sytuacji lokalowej administracji szpitala, która uzyskała na swoją siedzibę zmontowany pawilon drewniany, znajdujący się na terenie szpitala. Jednocześnie czynione były starania (zakończone sukcesem w 1984 r.) o zlokalizowanie w budynku administracyjnym filii głównej biblioteki lekarskiej. Umiejętności organizacyjne i inwestycyjne dyrektora sprzyjały uruchomieniu poradni rejonowej przy ulicy Gwardii Ludowej, obecnie Stefana Wyszyńskiego 99. Została ona oddana do użytku 7.04.1984 r.

¹⁵³ Por. *idem*, *Zapomniana inwestycja...*, s. 16; *idem*, *Zielonogórska lecznica...*, s. 113-116.

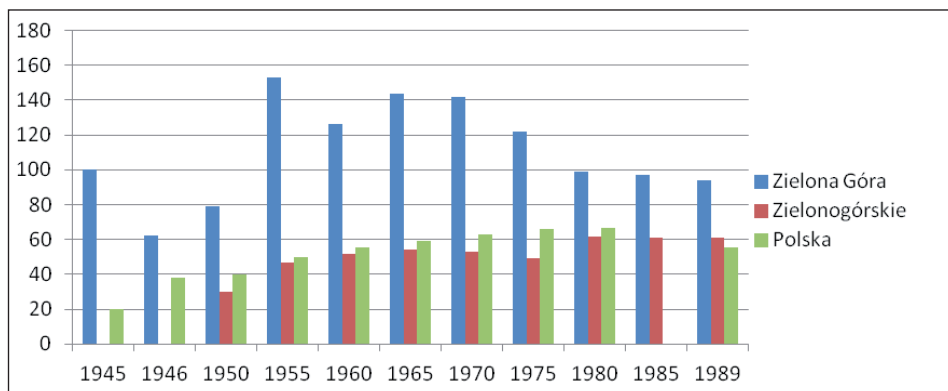
¹⁵⁴ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 14.

Doktor Czesław Wieliczko na stanowisku dyrektora szpitala pracował do lipca 1990 roku. Pod koniec swojej kadencji udało mu się przenieść do nowego pawilonu oddział dziecięcy oraz stworzyć oddział detoksykacji w pomieszczeniach po dotychczasowym oddziale dziecięcym¹⁵⁵.

Wykres 2. Dynamika przyrostu liczby łóżek szpitalnych w Zielonej Górze

Źródło: analiza własna na podstawie roczników statystycznych GUS.

Wykres 3. Porównanie dynamiki przyrostu liczby łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców w Zielonej Górze, województwie zielonogórskim i Polsce

Źródło: analiza własna na podstawie danych statystycznych GUS.

Wartości liczby łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców Zielonej Góry w latach 1945-1989 przedstawione na wykresie są rozbieżne z wartościami wpływającymi bezpośrednio z danych zgromadzonych w materiałach archiwalnych. Niniejsze zestawienie odzwierciedla własną analizę wskaźnika liczby łóżek szpitalnych przypadających na 10 tys. mieszkańców, które wyliczono na podstawie liczby mieszkańców Zielonej Góry w poszczególnych latach oraz liczby łóżek szpitalnych szpitala wojewódzkiego w Zielonej Górze.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

Jak przedstawiono na wykresie 2, w latach 1945-1989 wzrastała liczba łóżek szpitalnych w Zielonej Górze, z niewielkim jej obniżeniem w 1980 roku. Systematyczny wzrost liczby łóżek szpitalnych związany był przede wszystkim z realizowanymi inwestycjami w obrębie szpitala w Zielonej Górze.

Wskaźnik zaopatrzenia ludności miasta i powiatu w łóżka szpitalne na 10 tys. mieszkańców w 1955 roku wynosił 79. W stosunku do zabezpieczenia w województwach ościennych na poziomie 89 był on znacznie niższy. Najlepiej o braku łóżek świadczył fakt, że w 1962 roku nie przyjęto do szpitala ogółem 1850 chorych, w tym z powodu braku miejsc w oddziałach – 1168¹⁵⁶.

Analiza wykresu 3 pozwala na stwierdzenie braku równoważenia zapotrzebowania na łóżka szpitalne, mimo systematycznej rozbudowy szpitalnictwa, wobec przyrostu liczby ludności w Zielonej Górze. Jednocześnie zestawienie danych dla Zielonej Góry, województwa zielonogórskiego i Polski wskazuje na uprzywilejowaną pozycję miasta względem województwa i kraju. W 1955 roku zauważamy ponad trzykrotnie większą liczbę łóżek na 10 tys. mieszkańców w stosunku do zabezpieczenia wojewódzkiego i ogólnopolskiego, niestety przewaga ta spadła do półtorakrotnej różnicy w latach 80.

W tabeli 2 przedstawiono rozwój sieci szpitalnej w Zielonej Górze i województwie zielonogórskim w badanym okresie. Uwagę przykuwa progresja liczby leczonych pacjentów. Z przedstawionych danych wynika, że systematycznie wzrastała liczba łóżek szpitalnych z 120 w 1945 do 1064 w 1989 roku w Zielonej Górze oraz z 2100 w 1950 roku do 5438 w 1989 roku w województwie zielonogórskim. Jednocześnie zauważalny jest wzrost wskaźnika zapewnienia łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców w Zielonej Górze, który wyraźnie przekracza średnią ogólnopolską¹⁵⁷. Porównanie wartości wskaźnika zapewnienia łóżek szpitalnych w województwie zielonogórskim z ogólnopolskim wskazuje na polaryzację rozmieszczenia łóżek szpitalnych do siedziby województwa. W województwie zielonogórskim dopiero pod koniec lat 80., dzięki oddanym do użytku inwestycjom oraz spowolnieniu przyrostu naturalnego, po raz pierwszy doszło do przewyższenia wskaźników poziomu zabezpieczenia w łóżka szpitalne na 10 000 mieszkańców dla całego kraju.

Analiza retrospektywna pozwala na stwierdzenie licznych nieprzemyślanych decyzji związanych z funkcjonowaniem placówek medycznych. Decyzje te negatywnie wpływały na brak możliwości bilansowania się budżetów placówek ochrony zdrowia, co z kolei pociągało za sobą niemożność realizacji ich celów statutowych¹⁵⁸. Przyczyny złego stanu służby zdrowia wynikały z uwarunkowań ówczesnego systemu politycznego i ekonomicznego oraz niskiego poziomu życia społeczeństwa i rozwoju

¹⁵⁶ *Ibidem*, s. 57.

¹⁵⁷ Dane zawarte w tabeli są zgodne z dostępnymi materiałami archiwalnymi i statystycznymi.

¹⁵⁸ Por. B. Forgt, *Poznański Ośrodek Reumatologiczny w kontekście zmian zachodzących w ochronie zdrowia w latach 1952-2005*, praca doktorska, Poznań 2012, s. 8.

Tabela 2. Dynamika zmian w liczbie szpitali i łóżek szpitalnych (bez szpitali i łóżek w szpitalach psychiatrycznych) w województwie zielonogórskim i mieście Zielona Góra w latach 1945-1989

Rok	Liczba szpitali w województwie zielonogórskim	Liczba szpitali w Zielonej Górze	Liczba łóżek szpitalnych w województwie zielonogórskim	Liczba łóżek szpitalnych w Zielonej Górze	na 10 tys. mieszkańców		Liczba łóżek szpitalnych w Zielonej Górze	Liczba łóżek w Polsce	Liczba pacjentów
					w liczbach bezwzględnych	w liczbach bezwzględnych			
1945	-	2	-	120	-	-	-	20,1	-
1946	-	3	-	210	-	62	62	38	2 155
1950	19	2	2 100	246	30	78,2	78,2	39,9	5 622
1955	25	2	3 361	595	47	152,9	152,9	49,6	11 295
1960	25	3	4 241	656	52	144,7	144,7	55,4	13 426
1965	25	1	4 565	901	54	143,4	143,4	59,3	15 174
1970	24	2	4 642	1 031	53	142,7	142,7	62,9	15 771
1975	13	1	4 370	1 064	49,3	133,4	133,4	66,3	18 552
1980	13	1	5 002	1 000	61,9	102,4	102,4	66,8	20 520
1985	13	1	5 357	1 064	61,0	9,81	9,81	-	22 387
1989	13	1	5 438	1 064	60,9	94,07	94,07	-	22 394

Źródło: analiza własna na podstawie danych GUS, APZG, PWRN, Komisji Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej WRN, 1965 r., sygn.s. 128, wskazuje na liczbę łóżek w szpitalach ogólnych w 1970 r. w liczbie 4802, R. Szwabowski, *Służba zdrowia w Zielonej Górze w latach 1945-1994*, rękopis pracy magisterskiej, Zielona Góra 1994, s. 14, APZG, Komisja Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej WRN, 1965, mikrofilm U-4714, sygn. 130/II.

państwa. W badanym okresie w związku z niedoszacowaniem kosztów publicznej służby zdrowia następowało ustawiczne ograniczanie dostępności do świadczeń zdrowotnych.

W latach 1945-1989 służba zdrowia w Zielonej Górze charakteryzowała się:

- 1) nierównomiernym rozmieszczeniem jednostek, znacznie odbiegającym od zapotrzebowania na opiekę zdrowotną na danym terenie. Szczególnie zróżnicowanie dotyczyło przychodni i ośrodków zdrowia na terenie miasta i przyległych wsi.
- 2) nierównomiernym rozmieszczeniem kadr medycznych i niskim poziomem specjalizacji lekarzy. Deficyt kadry lekarzy i lekarzy dentyków dotyczył w szczególności obszarów wiejskich. Poziom zatrudnienia kadr medycznych w Zielonej Górze, mimo że niewystarczający, kształtował się na poziomie przekraczającym wartości średniej krajowej.
- 3) niskim poziomem wynagrodzeń, znacznie odbiegającym od średniej krajowej,
- 4) niekończonymi, nadmiernymi i nieracjonalnymi inwestycjami budowlanymi, związanymi z brakiem koordynacji w polityce inwestycyjnej. Niedoszacowanie kosztów planowanego nowego szpitala w Zielonej Górze, zaprzepaściły możliwości jego powstania.
- 5) niską efektywnością zarządzania i brakiem racjonalnej gospodarki finansowej zarówno w Zespołach Opieki Zdrowotnej (dalej: ZOZ), jak również na szczeblu administracji samorządowej i centralnej,
- 6) utrwalającym się złym sposobem finansowania, nastawionym na rozbudowę, zakupy sprzętu, wzrost zatrudnienia przy braku analizy efektywności kosztów i aktywności działania dla minimalizacji kosztów lub pozyskiwania przychodów z dodatkowych źródeł,
- 7) niekontrolowanymi, bez analizy, celowości i racjonalności, zakupami sprzętu i materiałów medycznych oraz nieprzestrzeganiem prawa o zamówieniach publicznych,
- 8) systematycznie rosnącym zadłużeniem budżetu państwa z tytułu dopłat do leków refundowanych, nadużywaniem uprawnień do bezpłatnych leków oraz nieskuteczną kontrolą wystawianych recept,
- 9) brakiem poszanowania praw pacjentów w zakresie respektowania prawa do wyrażania zgody na świadczenie medyczne oraz prawa do intymności i udostępniania informacji o stanie zdrowia¹⁵⁹,
- 10) powiększającą się szarą strefą, która wymuszała udział pacjenta w finansowaniu leczenia.

¹⁵⁹ D. Klimek, P. Pietras, *Procesy restrukturyzacyjne w sektorze ochrony zdrowia i ich wpływ na zmiany na rynku pracy województwa podlaskiego*, Białystok 2009, s. 15 i nast.

- Dyrektorzy administrujący szpitalem w Zielonej Górze
- dr Józef Tymiński, 10 sierpnia 1945 – 6 października 1946¹⁶⁰
 - dr Albin Bandurski, 6 października 1946 – 3 października 1949¹⁶¹
 - dr Zbigniew Pieniężny, 15 maja 1946 – 31 sierpnia 1961¹⁶²
 - dr n. med. Zbysław Kopyś, 15 października 1961 – 15 października 1962¹⁶³
 - dr Czesław Strehl, 15 października 1962-1974¹⁶⁴
 - dr Włodzimierz Barczyk, 1974-1981¹⁶⁵
 - dr Wiesław Kubacki, 1981-1981¹⁶⁶
 - dr Wiesław Wieliczko, 1981-1991¹⁶⁷
 - dr Ryszard Szcząchor, zarząd komisaryczny – 1981¹⁶⁸
 - dr Wiesław Badach-Rogowski, 1991-1999¹⁶⁹
 - mgr Waldemar Taborski, 1999-2014¹⁷⁰

Kadra lekarska

Ziemie Odzyskane stanowiły teren, na którym notowano ustawiczny brak specjalistycznej kadry lekarskiej¹⁷¹. W latach 1945-1970 około połowa lekarzy miasta zatrudniona była w otwartej opiece zdrowotnej. Ogółem w mieście zatrudnionych była następująca liczba lekarzy: w 1950 – 25, w 1960 – 131, a w 1970 roku – 206. Liczba lekarzy w 1956 roku zmniejszyła się. Spowodowane to było opuszczaniem miasta przez lekarzy, którym skończył się tak zwane nakaz pracy¹⁷².

W późniejszych latach bardzo szybko rosła liczba lekarzy zatrudnionych poza szpitalem. W latach 1950-1970 większa część lekarzy zatrudnionych w szpitalu była również zatrudniona na część etatu poza stałym miejscem zatrudnienia¹⁷³.

¹⁶⁰ R. Szwabowski (*op. cit.*, s. 153) podaje za datę krańcową 15.05.1946 r., podczas gdy Badach-Rogowski (*op. cit.*, s. 14) podaje datę 6.10.1946 r., por. C. Strehl, *Kronika Wojewódzkiego Szpitala im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze*, Zielona Góra 1971.

¹⁶¹ R. Szwabowski (*op. cit.*, s. 120 i nast.) podaje 8.10.1946 r. jako datę objęcia funkcji dyrektora przez dra Bandurskiego, natomiast K. Badach-Rogowski – 6.10.1946 r.

¹⁶² *Ibidem*, s. 153.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ K. Badach-Rogowski, *op. cit.*, s. 14.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

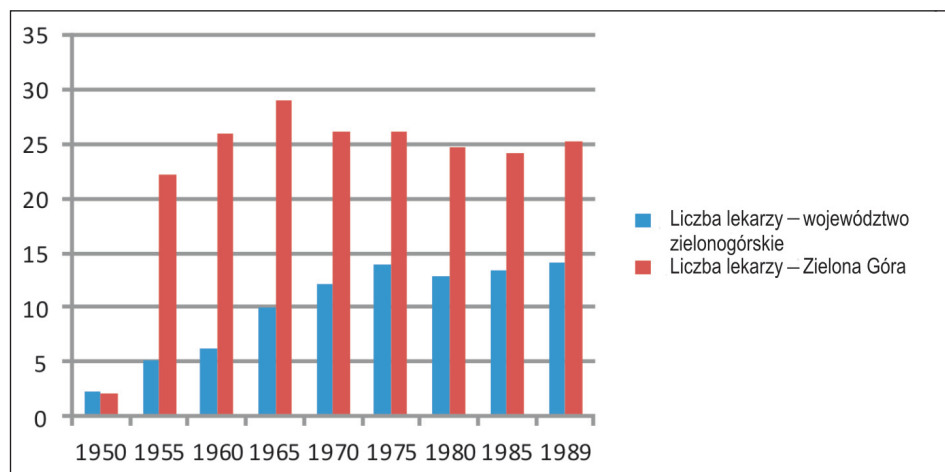
¹⁷¹ APZGW, KW PZPR w Zielonej Górze, sygn. 192, s. 62. Por. P. Ernst, *Funkcjonowanie ochrony zdrowia w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1950-1956*, Poznań 2013, s. 49.

¹⁷² Por. *ibidem*, s. 50. Por. APZG, KM PZPR w Gorzowie Wlkp., sygn. 47, s. 37.

¹⁷³ H. Szczegółka, *Szpital wojewódzki...*, s. 64.

Niedostateczne zasoby kadrowe wiązały się z zatrudnianiem w lecznictwie otwartym głównie młodych lekarzy z małym doświadczeniem, którzy po odbyciu stażu przenosili się do poradni specjalistycznych, w których zamierzali zdobywać specjalizacje¹⁷⁴. Lekarze w związku z brakami kadrowymi zatrudniani byli często w kilku miejscach: w przychodni przyzakładowej, ośrodku zdrowia czy przychodni obwodowej¹⁷⁵.

Trudna sytuacja kadrowa dotyczyła też pielęgniarek i położnych. W 1956 roku w całym województwie pracowało 110 pielęgniarek dyplomowanych i 275 przyuczonych, z czego w lecznictwie otwartym odpowiednio 40 i 85¹⁷⁶.

Wykres 4. Wskaźnik liczby lekarzy przypadających na 10 tys. mieszkańców w Zielonej Górze i województwie zielonogórskim

Źródło: analiza własna na podstawie danych statystycznych GUS i R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica jako Wojewódzki Szpital Zespolony*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze (1945-2015)*, Zielona Góra 2015, s. 102.

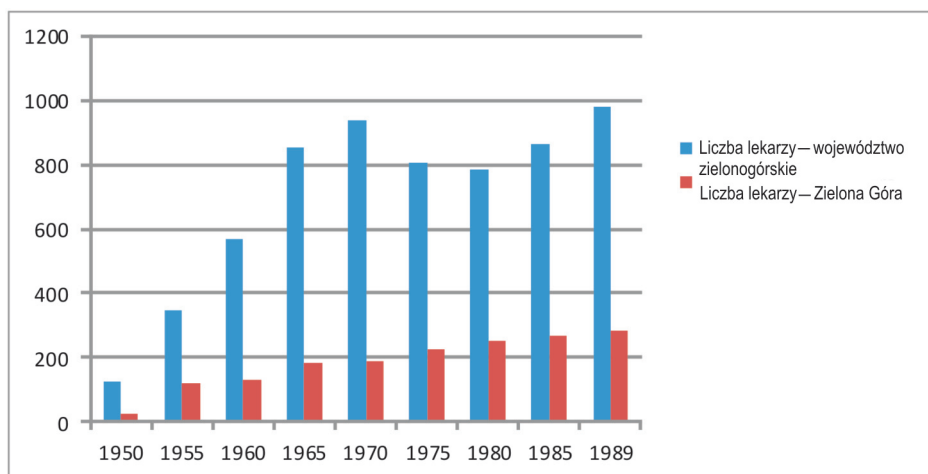
¹⁷⁴ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Ocena działalności w służbie zdrowia w lecznictwie otwartym, s. 32.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ APZG, BWRN, sygn. 7545/323, s. 27. W latach 50 XX w. próbowano, na wzór sowiecki, poprawić sytuację poprzez wprowadzenie norm czasu pracy i wydajności lekarzy (zależnie od specjalizacji). Uważano, że w ciągu godziny chirurg powinien przyjąć 10 chorych, lekarz chorób wewnętrznych oraz ginekolog po 6 pacjentów, dentysta zaś 2 osoby. Uwzględniając normy czasu pracy (5,5-6,5 godziny dziennie), chirurg miał w ciągu dnia przyjąć 55-65, ginekolog zaś 33-39 pacjentów. Niedobory kadrowe starano się zrekomensować, zmuszając lekarzy zatrudnionych w szpitalu do 10-12 godzin pracy dziennie. Powodowało to nadmierne zmęczenie i wyczerpanie, co niekiedy mogło niekorzystnie odbić się nie tylko na stanie zdrowia lekarzy, ale i leczonych przez nich pacjentów. Wszystkie te podejmowane przez władze decyzje miały również uniemożliwić prowadzenie przez medyków gabinetów prywatnych, a tym samym sprawić, aby wszystkie siły i umiejętności wykorzystywali oni w zakładach społecznej służby zdrowia.

Analiza wyników przedstawionych na wykresie 4 pozwala na określenie przyrostu wskaźnika zapewnienia opieki lekarskiej na 10 tys. mieszkańców w Zielonej Górze i województwie zielonogórskim. Wynosił on w Zielonej Górze: w 1950 roku – 2, 1955 – 22,2, 1960 – 25,9, 1965 – 29. W roku 1970 nastąpił niewielki spadek liczby lekarzy na 10 tys. mieszkańców w Zielonej Górze do wartości 26,2. Dane z województwa zielonogórskiego przedstawiają się odpowiednio: 1950 rok – 2,0, 1955 – 5,1, 1960 – 6,3, 1965 – 10, 1970 – 12,2, 1975 – 13,9, 1980 – 12,9, 1985 – 13,4 i 1989 rok – 14,2.

Zestawienie pozwala stwierdzić poprawę w liczbie lekarzy przypadającej na 10 tys. mieszkańców już od 1955 roku. W Zielonej Górze odnotowano wówczas wskaźnik 22,2 lekarzy, który był znacząco wyższy niż w Gorzowie Wielkopolskim (16)¹⁷⁷, a także przewyższał średnią krajową – 5,933. O znacznych brakach kadr wysoko wykwalifikowanych na terenie województwa świadczyły również zapotrzebowania wystawione przez zakłady produkcyjne na konieczność zatrudnienia w 1958 roku – 105 lekarzy medycyny i 37 lekarzy dentystów¹⁷⁸.

Wykres 5. Dynamika przyrostu liczby lekarzy w Zielonej Górze i województwie zielonogórskim

Źródło: analiza własna na podstawie danych GUS i R. Skobelski, *Zielonogórska lecznica jako Wojewódzki Szpital Zespolony*, [w:] T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegóła, *Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze (1945-2015)*, Zielona Góra 2015, s. 102.

Dane przedstawione na wykresie 5 pozwalają zauważyć polaryzację osiedlania się lekarzy w Zielonej Górze, w stosunku do całego województwa zielonogórskiego.

¹⁷⁷ Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim, PMRN w Gorzowie Wlkp., sygn. 563, s. 161. Por. *Rocznik gospodarczo-statystyczny województwa zielonogórskiego 1958*, Zielona Góra 1958, red. M. Buszyński, Zielona Góra 1958, s. 374. P. Ernst, *op. cit.*, s. 24.

¹⁷⁸ *Rocznik gospodarczo-statystyczny...*, s. 26.

Liczba lekarzy w województwie zielonogórskim przedstawiała się następująco: 1950 rok – 127, 1955 – 346¹⁷⁹, 1960 – 563, 1965 – 853, 1970 – 938, 1975 – 809, 1980 – 784, 1985 – 865, 1989 – 982. Znaczne obniżenie liczby lekarzy w województwie zielonogórskim w 1975 roku związane było ze zmianą podziału administracyjnego Polski, w wyniku którego z dotychczasowego zielonogórskiego powstały województwo zielonogórskie i województwo gorzowskie. Kolejna dekada to stopniowy wzrost liczby kadry lekarskiej na terenie województwa. Odpowiednio w Zielonej Górze zatrudnienie lekarzy wynosiło: 1955 rok – 122, 1960 – 131, 1965 – 182, 1970 – 206, 1975 – 227, 1980 – 250, 1985 – 266, 1989 – 286.

Jacek Kotuła

OTWARTA I ZAMKNIĘTA OPIEKA ZDROWOTNA W ZIELONEJ GÓRZE W LATACH 1945-1989

Streszczenie. W latach 1945-1989 w Zielonej Górze notowano systematyczny rozwój otwartej i zamkniętej opieki zdrowotnej. Wzrastająca liczba ludności miasta wymagała ustawicznego wzrostu liczby kadr medycznych oraz infrastruktury służby zdrowia mogących zaspokoić potrzeby zdrowotne ludności. Placówki medyczne w związku z niedoszacowaniem kosztów opieki zdrowotnej borykały się z trudnościami aprowizacyjnymi. Centralne finansowanie z budżetu państwa, sterowanie ruchem kadr medycznych poprzez system nakazowo-rozdzielczy, oraz poszerzanie kręgów ludności upoważnionych do pobierania bezpłatnych świadczeń zdrowotnych przy jednoczesnym braku dodatkowych środków przeznaczonych na ich realizację na przestrzeni lat doprowadziło do kryzysu w opiece zdrowotnej. Zarówno w placówkach otwartej, jak również zamkniętej opieki zdrowotnej brakowało oddziałów i poradni specjalistycznych w wielu dziedzinach medycyny. Brakowało również lekarzy specjalistów. Dla poprawy stanu kadr medycznych władze miasta i województwa zobowiązywały się zapewnić dla przyjeżdżających do Zielonej Góry lekarzy mieszkania. Ochrona zdrowia borykała się również z brakami lokalowymi. Początkowo na przychodnie i poradnie adaptowane były mieszkania i budynki prywatne. Kolejne inwestycje doprowadziły do budowy ośrodków zdrowia i przychodni miejskich, obwodowych i wojewódzkich. W 1976 roku podjęto na szczeblu centralnym decyzję o wybudowaniu w Zielonej Górze nowego szpitala. Jednakże narastający w latach 70. i 80. kryzys polityczny i gospodarczy uniemożliwił realizację inwestycji. Z pomocą w realizacji zadań zamkniętej opieki zdrowotnej przychodziły remonty, modernizacje i rozbudowa dotychczasowej bazy szpitala wojewódzkiego w Zielonej Górze. W otwartej opiece zdrowotnej powstawały przychodnie na nowo budujących się osiedlach mieszkaniowych, przy ulicy Zamenhoffa, Wiśniowej, Wyszyńskiego, Osiedlu Pomorskim. Transformacja gospodarcza i ustrojowa początku lat 90. oraz braki finansowe przeznaczone na ochronę zdrowia wpłynęły na zahamowanie wielu inwestycji i doprowadziły do pogłębiającego się kryzysu w ochronie zdrowia.

Słowa kluczowe: Zielona Góra, Polska Ludowa, opieka zdrowotna, lecznictwo.

¹⁷⁹ APZG, BWRN, Komisja Zdrowia WRN, sygn. 89/831, mikrofilm U4710-U4714, Ocena działalności w służbie zdrowia w lecznictwie otwartym, s. 32, podaje liczbę lekarzy w 1955 r. jako 320, lekarzy dentyistów jako 118.

OPEN AND CLOSED HEALTH CARE
IN ZIELONA GÓRA IN 1945-1989

Summary. During the period of 1945-1989 there was a systematic development of an open and closed health care in Zielona Góra. The increasing number of citizens needed continual increment of the figure of medical personnel that was able to fulfill the health needs of the population as well as health care infrastructure. The medical establishments due to the costs of health care underestimation fought with living conditions difficulties. The central country budget financing controlled the medical staff movement through the distributive-prescriptive system as well as broadened the set of people empowered to free medical services, and equally with the lack of additional funds given on their realization during years led to a serious health care crisis. There was a deficit of specialized departments and clinics in many medical fields both in the open and closed health care establishments. There was a shortage of specialists too. For the improvement of medical staff condition the town and voivodeship authorities, made sure that the new coming doctors will receive apartments in Zielona Góra. Health protection had also dealt with the lack of buildings too. At the beginning the private properties were adapted as clinics. The following investments led to build health care centers and town, peripheral and voivodeship clinics. In 1976 central authorities decided to build a new hospital in Zielona Góra. However the increasing political and economic crisis in 70s and 80s made it impossible to finalize the investments. The renovation, modernization and extension of an existing voivodeship hospital base in Zielona Góra helped to fulfill the tasks of closed health care. In open health care system there were new health clinics built in the area of new housing estate at Zamenhoffa, Wiśniowa, Wszyńskiego street and Pomorskie Estate. Economic and structural transformation of the 90s as well as financial shortcomings destined to health care protection had an influence on many investments delays and led to the increments of health care crisis.

Keywords: Zielona Góra, People's Poland, health care, therapeutics.